

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Is er nog plaats voor de "Rule of Law" in een moderne wereld?

1. De Rule of Law-gedachte op recente congressen.

De tegenstelling tussen Recht en Realiteit, die ook in onze tijd bestaat, heeft in de laatste jaren in de rechtswereld geleid tot een diepere bezinning over het probleem van de « Rule of Law » (Ned.: beginsel van de rechtstaat; Frans: le principe de la légalité).

Op 13 juni 1955 hield Professor Charles J. Hamson (Cambridge) een korte maar meesterlijke toespraak tot het Internationaal Juristencongres dat zitting hield te Athene (1). Dit rapport wekte zozeer de aandacht dat de International Association of Legal Science besloot het vraagstuk van de Rule of Law uit te diepen als hoofdthema van verschillende internationale colloquia. De Westerse en de Oosterse opvattingen daaromtrent werden besproken op de colloquia te Chicago in 1957 (2). De notie van de rechtstaat in de socialistische landen werd speciaal bestudeerd op het colloquium te Warschau in 1958 (3). Ook op het te Brussel, tijdens de Wereldtentoonstelling, gehouden 5de Internationaal Congres voor Vergelijkend Recht werd het vraagstuk in de afdeling Rechtsfilosofie besproken (4). Het Rule of Law-thema was eveneens het centrale probleem op het onlangs (5 tot 10 januari 1959) te New-Delhi gehouden Internationaal Juristencongres (5). Waarschijnlijk zal tussen 1960 en 1962 een juridische wereldconferentie over dit thema worden georganiseerd. De rechtstaat staat dus onmiskenbaar in de branding (6).

2. Korte schets van de Rule of Law-gedachte in Europa.

De rechtsstaatsgedachte heeft een oude — en leerzame — geschiedenis. Al hadden Plato (Politeia, boeken 2, 3, 4 en 5) en Aristoteles (Politica, vooral boek 3) de rechtspositie van de burger in de staat behandeld en zelfs vooropgezet dat de idee der gerechtigheid de grondslag was van het staatsbegrip (hetgeen ook door Cicero werd aanvaard), toch mag, vrijwel met zekerheid, worden beweerd dat de rechtsstaatsgedachte, zoals wij die kennen, in de politieke of rechtsliteratuur der klassieke oudheid nooit heeft bestaan. Zowel bij de Grieken als bij de Romeinen was de staatsgedachte absoluut: het individu, de burger, was alleen staatsburger, lid van de volkgemeenschap die, in de vorm van de Staat, een machts-

lichaam of zelfs een geweldslichaam uitmaakte. Dat de mens een waarde is op zichzelf, dat hij meer is dan het lid zijn van zijn soort en dat zijn individualiteit niet slechts een variatie is, is een gedachte die stamt van het Christendom, welke de verhouding Staat — individu relatief maakte, ook buiten het plan van het geweten. « Geeft aan Caesar, wat aan Caesar is, en aan God, wat aan God is ». (Mattheus XXII 21) was een wezenlijk revolutionaire leer die de tradities van de maatschappij waarin Christus leefde volledig ondermijnde. Zijn gelijkheidstheorie was regelrecht in strijd met de aristocratische, nationalistische gedachtenwereld van de machthebbers van zijn tijd (7). In die woorden ligt de beperking der staatsalmacht, ligt dus de kiem van de rechtstaat in beginsel besloten.

De ontwikkeling van de rechtsstaatsgedachte doorheen de middeleeuwen is eigenlijk nog weinig gekend. De strakke driedelige indeling der maatschappij (in oratores, bellatores en laboratores) en het persoonlijk statuut dat met elk van deze sociale rangen overeenstemde bracht met zich mee dat, in de vroege middeleeuwen, gelijkheid van allen voor de wet, voor het gerecht, voor het betalen van belastingen, voor het bekleden van ambten, het deelnemen aan het staatsbeleid, helemaal onbekend is. Meer zelfs, dit denkbeeld werd als anti-sociaal van de hand gewezen (8). Pas later, als het leenroerig stelsel ineenstuikt en de steden en georganiseerde standen hun keuren en privilegiën kunnen afdwingen, ontstaat het begrip van de « rechtmatige » begrenzing van de almacht van vorst of prins (9). Volgens sommige auteurs zou de Engelse rechtsspreuk « The King can do no wrong » in deze zin moeten worden opgevat (10). Vooral in het oud-Engelse recht kwam op deze manier de *justitia* tot stand op grond van een evenwicht tussen de *potestas* en de *libertates*.

De verbetering waarmee Jean Bodin, in zijn werk « Les six livres de la République » (1577), de leer van de staatssoevereiniteit grondvestte, ter verdediging van de machten van het centraal bestuur, bewees reeds, a.h.w. per viam negativam, dat er twijfel kon rijzen betreffende de rechtmatigheid van deze dogmatische theorie (11). Het baart dan ook geen verwondering dat, via Montesquieu en de natuurrecht-theoretici van de 18de eeuw, de burgerlijke en de politieke vrijheden der moderne grond-

wetten meestal teruggaan op de *Déclaration des Droits de l'homme et du citoyen* (1789), wier geschiedenis, in hoofdtrekken, samenvalt met deze van de «heerschappij der wet»-beweging (12).

Rechtssovereiniteit kwam in de plaats van de staatssovereiniteit; de heerschappij van de vorst moest de baan ruimen voor de heerschappij van de wet. In twee eeuwen tijd is de rechtsstaat van een theoretisch begrip een alledaagse slogan geworden: thans is de rechtsstaat gelijk ons dagelijks brood, gelijk het water dat we drinken en de lucht die we inademen. En, zoals Gustav Radbruch het zei, de grote verdienste van de democratie is dat zij in toepassing wordt gebracht om de rechtsstaat in leven te houden.

3. Dicey, de Rule of Law en het administratieve recht.

De man wiens naam in Westerse kringen a.h.w. verbonden is met de Rule of Law-gedachte is de Engelse staatsrechtgeleerde Albert Venn Dicey, hoogleraar te Londen 1882 - 1909. In zijn beroemd boek «*Introduction to the Study of the Law of the Constitution*» schreef hij een even beroemd chapter on the Rule of Law (13). Uitgaande van de bewering dat het Engels grondwettelijk recht gegrondvest is op de Rule of Law, kent Dicey aan deze «heerschappij van de wet» drie betekenissen toe:

- a/ afwezigheid van discretionair gezag bij de regering
- b/ onderworpenheid van allen aan hetzelfde recht
- c/ de individuele rechten der burgers zijn niet zozeer een gevolg van, dan wel de basis waarop de grondwet berust.

Het punt van Dicey's betoog dat in West-Europa het meeste verzet (en zelfs verontwaardiging) opriep was de bekende bewering dat het bestaan van een apart administratief recht (in casu het Franse) in strijd was met de leer van de heerschappij van de wet.

Dicey zou zich wel twee keer over deze bewering hebben bedacht, als hij geweten had dat de belangrijkste continentale aanhanger van de rechtsstaat, Rudolf von Gneist, een lange beschouwing aan het Engelse administratieve recht had gewijd, dertig jaar voordat Dicey ontkende dat dit bestond! (14). Inderdaad, op het vasteland van Europa had het bestaan van een ontwikkeld centraal administratief apparaat, veel vroeger dan dit in Engeland het geval was, het probleem gesteld: hoe die administratieve macht te onderwerpen aan een doelmatige rechtscontrole. De instelling van administratieve rechtsmachten werd door de Europese rechtgeleerden beschouwd als de kroon op hun pogen om te komen tot de rechtsstaat. En terecht. (15).

En toch was het wantrouwen waarmee Dicey en andere rechtgeleerden van zijn tijd (1885) de toestand op het continent beschouwden, niet ongerechtvaardigd, ofschoon zij de redenen voor de stand van zaken daar verkeerd begrepen. Niet het bestaan van administratief recht en administratieve rechtbanken was in strijd met de leer van de heerschappij van de wet, maar het feit, dat het principe dat aan deze instellingen ten grondslag lag niet tot het einde toe was doorgevoerd. Dicey kon maar niet verstaan waarom de Franse Conseil d'Etat behoorde tot de uitvoerende macht; hij noemde het een versmading der wettelijke vrijheden te moeten bedenken dat de (Franse) burgers in feite weerloos waren tegen de gerechtelijke politie (anders gezegd, hij verstond niet waarom deze niet onderworpen was aan de administratieve rechtsmacht) en hij vond het zeer bedenkelijk dat

in het Franse recht, in beginsel, de «*fonctionnaire*» ontlast was van alle burgerlijke aansprakelijkheid (terwijl in Engeland de zogenaamde action in tort against the offending official de meest normale zaak ter wereld is). Dicey, die hartstochtelijk vasthield aan de unitaire Engelse rechterlijke inrichting (met de concentratie van alle jurisdictie in de handen van een kleine groep mannen - de High Court) vond het «shocking» dat de opperste administratieve rechter niet behoorde tot de eigenlijke judicatuur.

Naar mijn overtuiging was het niet zozeer Dicey die het verkeerd voorhad (hoewel hij op het einde van zijn leven openhartig bekende dat zijn aanval op de Franse Conseil d'Etat misplaatst was) dan wel de High Court waarin hij zo sterk geloofde. Met afwijzing van de Franse oplossing (splitsing van de jurisdictie en effectieve onderwerping van de administratie aan een rechterlijke controle) hield de High Court zo strak vast aan het unitaire jurisdictie-stelsel dat, toen de centrale administratie ook in Engeland sterk aangroeide, de ministers en hun departementen aan geen enkele effectieve rechterlijke supervisie konden worden onderworpen. Heden ten dage is die toestand zo onrustwekkend geworden dat gezagvolle auteurs spreken van een «*reign of administrative good pleasure*» (16) en dat in de laatste jaren van verschillende zijden de instelling werd aangeprezen van een aparte administratieve rechtsmacht.

4. Aanval op het begrip.

Terwijl de totstandkoming van het principe van de heerschappij van de wet in Engeland het resultaat was van een langzame groei van de publieke opinie, werd het vormen van theorieën erover grotendeels overgelaten aan vreemdelingen, die bij het uitleggen van Engelse instellingen aan hun landgenoten moesten trachten duidelijk te maken en een schijn van orde moesten trachten te geven aan een aantal ogenschijnlijk irrationele tradities, welke toch wonderlijk genoeg aan de Engelsen een mate van vrijheid verleenden welke men op het continent nauwelijks kende.

Dit rationaliseren, in het bijzonder door Franse schrijvers uit de tweede helft van de 18de eeuw, maakte deel uit van een poging om datgene, wat in Engeland het resultaat was van historische groei, te belichamen in een politiek hervormingsprogramma. Hetgeen nooit het geval was geweest in Engeland, gebeurde op het continent: de eis tot instelling van het principe van de heerschappij van de wet werd, althans voor een deel, zowel in Frankrijk als in Duitsland de kern van een politiek programma. In Frankrijk b.v. bereikte dit zijn hoogtepunt tijdens de juli-monarchie, toen Louis-Philippe zelf het als een grondprincipe van zijn regering proclameerde: «De vrijheid bestaat slechts dank zij de heerschappij van de wet. Dat iedereen niet gedwongen kan worden iets anders te doen dan de wet van hem eist, en dat hij alles mag doen, wat de wet niet verbiedt, dat is vrijheid. Wil men iets anders, dan wil men de vrijheid vernietigen». Maar noch de regering van Napoleon III, noch de Derde Republiek verschaften een gunstige sfeer voor de verdere groei van deze traditie.

In Engeland zelf, waar de rechtsstaat in zijn concrete gedaante der 19de eeuw kon rusten op eeuwen voorbereiding (de Magna Charta van de Engelse adel tegenover Jan Zonder Land in 1215, de Habeas Corpus Act van 1679, de Bill of Rights van 1688, en de Act of Settlement van 1701), stond tegen Dicey een

tegenstander van formaat op : Sir Ivor Jennings. In een zeer vlot geschreven boek ⁽¹⁷⁾ betoogde deze dat de leer van Dicey in zijn oorspronkelijke betekenis niets anders was dan een gedragslijn voor Whigs, waarvan anderen geen notitie behoefden te nemen, een politieke uitdrukking van de liberale laissez-faire-staatsopvatting. De Rule of Law was geen kenmerk der Engelse constitutie, leerde Jennings, de discretionaire machtenleer is geenszins in strijd met de heerschappij van de wet; alles samen bezien, zo besluit hij, «there is still a reign of law, but the law is that the law may at any moment be changed». M.a.w., de leer van de heerschappij der wet wordt daar voorgesteld ofwel als een theorie zonder betekenis, ofwel als een zuiver formele eis dat alle overheidsactie steeds moet berusten op de wet.

Zo ontstond de uitholling van begrip. Het begrip rechtsstaat (dat precies zoals zijn antithese — politiestaat — doctrinair was ontstaan in de 18de eeuw), dat oorspronkelijk bepaalde vereisten omtrent het karakter der wetten had ingehouden, ging daardoor niet meer betekenen dan dat alles wat de overheid deed moest geautoriseerd zijn door een wet — zelfs al stond er alleen in dat de overheid kon doen wat ze wilde en kon voorschrijven wat de wet had moeten voorschrijven. Jaren voordat Hitler aan de macht kwam, hadden Duitse rechtsgeleerden aangetoond dat dit volkomen leeg maken van het begrip rechtsstaat een punt had bereikt, waarop dat wat er nog van over was gebleven niet langer een beletsel vormde voor de totstandkoming van een totalitair regime. Heden ten dage wordt in Duitsland algemeen erkend dat deze ontwikkeling juist daartoe heeft geleid ⁽¹⁸⁾.

Op het continent kwam de aanval uit dezelfde hoek: het streven om de liberale bourgeoisie-staat te vervangen door de welvaartsstaat. Dit begon rond 1875, bij de voorbereiding om het privaatrecht te hervormen ten gunste van de arbeiders. Een van de meest eminente theoretici op rechtskundig gebied van het socialisme op het continent, Anton Menger (in leven hoogleraar te Wenen) schreef in zijn «Burgerlijk recht en de bezitloze klasse» (1890): «door alle burgers volkomen gelijk te behandelen, zonder aanzien van hun persoonlijke hoedanigheden en economische posities, en door onbeperkte concurrentie toe te staan, werd veroorzaakt dat de produktie van goederen onbegrensd werd verhoogd, maar toch hadden de armen en de zwakken slechts een klein aandeel in deze verhoogde produktie. De nieuwe economische en sociale wetgeving tracht daarom de zwakke te beschermen tegen de sterke en hem een bescheiden aandeel in de goede dingen dezer aarde te verzekeren. Wij weten tegenwoordig, dat er geen groter onrecht is dan het behandelen als gelijk, wat in werkelijkheid ongelijk is».

Een paar jaar later zou Anatole France (in zijn Crainquebille, 1910) een ruime verspreiding geven aan dergelijke denkbeelden en een van de knapste aanvallen op de fundamentele-principes van de liberale maatschappij in omloop brengen door zijn veel geciteerd sarcasme: «de wet, in haar verheven gelijkheid, verbiedt zowel aan rijken als aan armen onder de bruggen te slapen, in de straten te bedelen en brood te stelen».

Tegelijkertijd werkte een ander en mijn inziens zelfs nog meer fundamenteel proces mee om deze ontwikkeling te bespoedigen. De rechtsgeleerden hechtten geen waarde meer aan meta-legale criteria, waardoor de gerechtigheid van een gegeven wet alleen kan worden bepaald. In plaats van het legale of juridische positivisme werd de concrete wil van de

meerderheid ten opzichte van een bepaalde kwestie de enige maatstaf voor gerechtigheid welke in een democratie kan toegepast worden. Op deze basis werd het zelfs onmogelijk te disputeren over — of iemand te overtuigen van — de rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid van een wet. Voor een rechtsgeleerde, die zichzelf beschouwt als louter technicus, met het enig doel het uitvoeren van de wil van de meerderheid, kan er geen vraagstuk bestaan over hetgeen in feite de wet waard is. Want in een democratie van het West-Europese type is recht datgene wat de meerderheid tot recht maakt. Voor zulk een jurist is de vraag of een wet in overeenstemming is met algemene principes van gerechtigheid eenvoudig zinloos.

5. *Formalistische of finalistische opvatting?*

De overgang van de liberale rechtsstaat naar de socialiserende welvaartsstaat bergt ongetwijfeld tal van gevaren in zich. Het prijsgeven van het ideaal der vrijheid voor dat van de zekerheid wordt duur betaald: de voortdurende verdorring van zogenaamde grondrechten of fundamentele vrijheden is er de prijs voor. Er is bovendien ook een psychologisch aspect aan die ontwikkeling verbonden: het zich «zwak» voelen leidt tot voortdurende berusting in de ondergeschiktheid, tot innerlijke verzwakking en verstarring.

Met de ontwikkeling van het arbeidsrecht (en alle nevenverschijnselen daarvan: het ontstaan van een beroepsrecht, van een corporatief recht, de sterke uitbreiding van de persoonlijkheidsrechten) is de atomistische opvatting van de Code civil van 1804 bijna volledig verdwenen. Men is ertoe gekomen de betrekkingen tussen de individuen niet meer te beschouwen van het standpunt uit van de individuele gerechtigheid, maar van het standpunt uit der sociale gerechtigheid, in functie van het algemeen welzijn. Dergelijke vervorming van het privaatrecht is ongetwijfeld geen misvorming; het is een positieve aanwinst, in zijn geheel gezien. Het privaatrecht verliest daarbij in vele gevallen zijn greep, en het terrein van het publiekrecht groeit voortdurend aan. Toch mag men zeggen, dat dank zij het realistisch individualisme der Belgen ons land in het algemeen nog ver af is van de zogenaamde socialisering van het privaatrecht ⁽¹⁹⁾. De Staat is er natuurlijk voor de enkelingen, maar wat zouden 20-eeuwse individuen zijn zonder de Staat?

Niet enkel op het terrein van het recht, maar ook b.v. op het vlak van de economie stelt de moderne beschaving de overheid voor een echt dilemma. Aan de ene kant wordt de mens steeds meer «opgesloten» in verschillende sociale kringen waar zijn persoonlijkheid doorgaans alleen passief bij betrokken is (fabriek, kantoor, beroepsvereniging, kerkgenootschap, mutualiteit, politieke partij). Anderzijds wordt de moderne mens door talrijke factoren (democratisering van het onderwijs, verhoging van het welvaartspeil, enz.) ertoe gedreven de rol van een eenvoudige automaat af te wijzen, en zelf-bepaling, decentralisatie, «selfgovernment» te eisen. Zal men erin lukken deze tendensen te verzoenen? Hoe? Wanneer? Misschien zijn dat zeer gewichtige vragen. Deze beschouwingen schijnen van het onderwerp af te leiden. Toch niet. Want al té dikwijls veronachtzaamt men de psychologische, politieke en sociale factoren die de massa's en de belangrijke minoriteiten in feite beïnvloeden. Ideologieën zijn inderdaad zeer belangrijk ⁽²⁰⁾. Ook de Rule of Law-gedachte is niet enkel een kwestie van techniek, van or-

ganisatie, maar zelfs hoofdzakelijk een kwestie van opvoeding van de publieke opinie, van verantwoordelijkheidsvorming bij de leiders, een probleem dus van politieke atmosfeer.

Juist daarom mag de heerschappij van de wet niet louter formalistisch worden opgevat. Een rechtssysteem bewijst zijn waarde niet in de rechtsboeken, maar voor de rechtbanken. Wat was de waarde van het «*gesunde Rechtsgefühl*» der Hitler-rechtbanken? Wat is de praktische waarde van de talrijke grondrechten die in de grondwetten der totalitaire regimes verspreid liggen als bloemen op het veld? Dit is werkelijk een aangelegenheid waarin, naar het woord van Holmes, «*a page of history is worth a volume of logic*». Trouwens, zelfs juridisch-technisch gezien, gaat de formalistische opvatting nog mank. Want boven de wet staat de grondwet. In de landen waar — terecht of ten onrechte, dit is een ander vraagstuk — de rechters de bevoegdheid niet bezitten de wetten te toetsen aan de grondwet, hebben de grondwettelijke voorschriften slechts weinig meer dan een grote morele waarde; waar er een constante feitelijke verwarring bestaat tussen grondwetgevende en wetgevende macht, gaat men, naar het melancolische woord van Portalis, redeneren «*comme si les législateurs étaient des dieux, et comme si les juges n'étaient même pas des hommes*» (21). Maar de rechters der 20ste eeuw, die weten dat het levend recht in hun handen groeit, ontsnappen daaraan langs een omweg: ter bescherming juist van individuele rechten spreekt de Franse Conseil d'Etat voortdurend van «*les principes généraux du droit*», welke nergens in de wet geschreven staan maar waaraan hij de waarde hecht van een wetsbepaling en ze aldus toepast (22).

Dit betekent niet dat een wettelijke procedure (b.v. in verband met grondrechten) zonder waarde zou zijn; integendeel: Felix Frankfurter heeft terecht gezegd dat, in de V.S.A., de geschiedenis van de vrijheden in grote trekken samenhangt en samenvalt met de geschiedenis van de procedure. Het betekent anderdeels ook niet dat de Rule of Law hetzelfde zou zijn als de «*règle de droit*» van Duguit.

6. De moderne rechtsstaat.

De opvatting volgens dewelke alle overheidsdaden hun kracht en hun gelding moeten ontleenen aan de wet, zodat de wet «*heerst*» boven het hoofd van deze die ze moeten toepassen, raakt mijns inziens de centrale gedachte van de Rule of Law niet en werd afgewezen als zijnde een zuiver formalistische opvatting.

Wat is dan het kenteken van een moderne rechtsstaat? De vraag naar een omschrijving van het begrip Rule of Law doet talrijke problemen rijzen. Is een geschreven grondwet in een rechtsstaat noodzakelijk? Is de primauteit van de rechterlijke macht (judicial supremacy) geen eis van de Rule of Law? Is het rechterlijk toetsingsrecht (judicial review) een bestanddeel van de Rule of Law? In hoeverre is een rechtsstaat afhankelijk van de structuur der politieke ordening? Is de afscheiding van machten noodzakelijk in een rechtsstaat? Is de onafhankelijkheid der rechterlijke macht een fundamentele vereiste van de rechtsstaat (onafhankelijkheid t.o.v. wie? Uitvoerende macht? Wetgevende macht? In hoeverre)? In hoeverre zijn de waarborgen der procedure, vooral in strafzaken, een grondvereiste in een rechtsstaat (begrip «*fair and orderly trial*», «*due process of law*», openbaarheid der terechtzittingen, motivering der uitspraken, bijstand van een raadsman, enz.)?

Kan een administratie discretionaire machten bezitten in een rechtsstaat, en in hoeverre? Als een rechts-

staat in feite een effectieve rechtsstaat is, welke zijn dan de instellingen die de effectiviteit en de actualisering van de Rule of Law waarborgen? Is een katalogoog van mensenrechten een essentieel vereiste in een rechtsstaat? Kan een rechtsstaat werkelijk soeverein zijn? Is het zelfbeschikkingsrecht van een volk een element van de rechtsstaat? Is de verhouding rechtgemeenschap geen element van een duurzame Rule of Law? Enz.

Men voelt het onmiddellijk aan: dit begrip Rule of Law is een complex begrip, beter nog, een complexe synthese van begrippen die wellicht op een verschillend vlak liggen. Recht (nationaal en internationaal) en Moraal vinden hier een raakvlak. De Rule of Law is niet alleen een kwestie van recht, het is ook, wellicht vooral, een kwestie van gerechtigheid, hoewel deze gerechtigheid, mijns inziens, niet (noodzakelijk) als universeel en absoluut moet worden opgevat.

In West-Europa (23) mag men beweren dat de bescherming der zogenaamde grondrechten het discussiestadium voorbij is. Al is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) geen juridisch document, het heeft een onbetwistbare morele waarde en men zou er zelfs een soort begin-van-juridische-waarde kunnen aan toeschrijven. De meer beperkte Europese Conventie tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (1950 en aanvullend protocol 1952), uitgaande van de Raad van Europa, is een voor de leden-Staten bindend document. Deze conventie heeft een tweeledig uitvoeringsmechanisme: de Europese Commissie voor de rechten van de mens (sinds 1954) (24) en het Europese Hof voor de rechten van de mens dat zeer kortelings zijn activiteit zal aanvangen.

Het is kenmerkend voor de realistische Europese geest dat men, bij het pogen om te komen tot een supra-nationale Rule of Law, deze Rule of Law a.h.w. selectief ontleedt. Al aanvaardt men dat de heerschappij van de wet in laatste analyse gegrond is op een filosofische opvatting betreffende mens en maatschappij, men weet en beseft dat het recht in zijn diepste natuur steeds een compromis is en dat niet alleen verlangens maar ook eigenlijke «*rechten*» steeds weer relatief zijn (25). Ook op juridisch terrein mag men het nominalistisch spel van woorden niet overschatten; toch is het mijns inziens van belang aan te stippen dat de omschrijving welke door de Commission internationale de juristes van de Rule of Law wordt gegeven, van zeer algemeen eerder selectief is geworden (26). Waarom? Is de moderne welvaartsstaat werkelijk zo weinig receptief voor de Rule of Law? Het is een zeer actueel vraagstuk, waaraan in de jongste jaren belangrijke bijdragen werden gewijd (27).

De moderne staat — die men, mijns inziens, eerder dubbelzinnig «*welvaartsstaat*» noemt — is een soort godheid geworden; almachtig, alwetend, alomtegenwoordig en quasi-ondoorgegrondelijk. Het Kantiaanse «*der Gesetzgeber ist heilig*» is nu geworden tot «*de wetgever houdt zichzelf voor heilig*». Met ongeveer 100 wetten en 1000 koninklijke en ministeriële besluiten per jaar is het «*nemo censetur ignorare legem*» — dat niet een fictie, maar wel een vermoeden zou moeten zijn (28) — in feite geworden: niemand kan de wet kennen. Zelfs al is deze rechtsspreuk enkel toepasselijk in strafzaken (29) en al eist die regel niet de kennis der wet, maar enkel een zo breed mogelijke bekendmaking der wet (30), volgens ons Hof van Cassatie (11 februari 1919, Pas. I, 70) heeft het absolute vermoeden van bekendheid der wet de werkelijke publiciteit vervangen. Ofschoon een dergelijke beslissing ongetwijfeld steunt op opportuniteitsredenen is de theorie ervan in strijd met het continentaal (31) principe dat

de bekendmaking van de wetgeving (in de ruime materiële zin van dit woord) een essentieel onderdeel is van het verplichtend karakter ervan (artt. 4, 5 en 6 van de gelijkheidswet van 18 april 1898). Bovendien is in ons rechtsstelsel de regering juridisch gezien door geen enkele termijn gebonden bij de publicatie van de wet (ditmaal in de formele zin van dit woord). En toch is alleen de in het Staatsblad gedrukte tekst authentiek (zelfs het origineel, bekleed met 's Lands zegel, dat berust in het archief van het ministerie van justitie is niet een authentieke tekst, gezien er zonder de opname van de tekst in het Staatsblad geen bekendmaking is). Nu kan het gebeuren dat wetten worden bekendgemaakt nadat zij reeds tal van jaren waren afgekondigd; het Staatsblad van 29 september 1954 publiceerde een overeenkomst betreffende de Rijnvaart welke was ondertekend te Mannheim op... 17 oktober 1868: gedurende 86 jaar was die tekst blijven liggen in de diepe laden van een ministrieel bureel. Afgezien van de soms zeer onbevredigende regelingen op terminologisch gebied schijnt er dus, van het standpunt uit van de legistiek, iets mis te lopen met de wet die toch de hoofdbron is van het Belgische positieve recht.

En wat is dan de waarde van die teksten? Is het geen vreselijk teken des tijds dat er niets zo wanordelijk is als de wet? Dat de proliferatie van teksten steeds weer de indruk geeft de vrucht te zijn van improvisatie en overhaasting? « On n'apprend plus, hélas, à écrire en lisant chaque matin quelques articles du Code civil; les lois sont si mal faites que celui qui veut préserver son style devrait s'abstenir de les parcourir, comme le Cardinal Bembo s'abstenait du bréviaire pour ne pas gêner son latin. On n'attirera donc pas l'attention de l'honnête homme sur les textes légaux » klaagt A. De Staercke (32). Het is dus zeker waar « que législateur moderne est un artisan fort médiocre et que sa productivité est aussi fabuleuse que faible et inférieure ».

Hoe staan de parlementsleden tegenover het recht? Voor de meesten van hen is hun functie enkel een partijpolitieke. Ze vergeten dat zij ook wetgever zijn. Hoe dikwijls hoort men in de debatten spreken over recht? Het is paradoxaal, maar voor mensen wier taak het is wetten te maken, is het recht een ouderwets begrip geworden. Van recht spreken is « haarklieverij » dat op de zenuwen werkt, doet glimlachen en alle belangstelling uitsluit.

Het moet ons dan ook niet verwonderen dat men het recht een « religio depopulata » gaat noemen (33), en dat in ons huidig staatsbestel de uitvoerende macht, ondanks de bestaande teksten, is uitgegroeid tot de eerste macht in de Staat. Het is thans de regering die, met instemming der Kamers, in feite de wetten maakt. Het hedendaagse Belgische publiekrecht, schrijft Professor Mast, vertoont twee wisselbeelden: dat van de geconstitueerde machten die elkaar aflossen in de uitoefening van sommige hunner respectieve functies en dat van de juridische primauteit van de wetgevende macht (logische bekrachtiging van de politieke democratisering) die gepaard gaat met een feitelijk overwicht van de uitvoerende macht (teken van de sociale democratisering) (34).

In deze crisis verliest de wet meer en meer haar karakter van rechtsregel om politiek instrument te worden; in hoeveel gevallen is zij nog algemeen, onpersoonlijk, permanent en hoofdbron van recht? Want naast de wet bestaan er thans zeer belangrijke para-legislatieve technieken (b.v. het collectief arbeidscontract). De rol der politieke partijen, der syndicaten en der « pressure groups » wordt steeds duidelijker (35). Het besluit ligt voor de hand. « Encore qu'elle survive dans

la terminologie juridique, la vieille distinction entre l'exécutif et le législatif n'a plus de signification précise dans les faits » schrijft Professor Burdeau. « La nécessité d'un pouvoir gouvernemental réunissant les compétences qui étaient jadis dissimulées entre des organes différents est aujourd'hui inscrite dans les exigences de la démocratie gouvernante » (36).

De prijs van de overgang van de « démocratie gouvernée » naar de « démocratie gouvernante » ligt dus vrij hoog. Bij het releveren van dit machtsverschuivingsproces in onze parlementaire democratie (de diagnose werd reeds lang gesteld; het beroemde boek van Deken Ripert over het verval van het recht verscheen in 1949) heb ik geen andere bedoeling dan deze: te onderstrepen dat een rechtsstaat een ernstige zaak is en dat men niet té gemakkelijk mag denken in een rechtsstaat te leven. Als realist moet men aanvaarden dat er politieke partijen nodig zijn; ik geloof ook niet dat zij a-grondwettig zijn. Maar het is een feit dat zij hun oorspronkelijke rol (voorlichting en vorming van het kiezerskorps) verlaten hebben met de bedoeling de macht, als zodanig, uit te oefenen: de politieke partij bezet in feite de centrale stellingen. Liever dan zich totaal in te zetten (non de verbis sed de actis agitur) voor het oplossen van sociaal-economische problemen begeven de partijen zich voortdurend op het veld van de ideologische strijd. De onmiskenbare spanning welke bestaat tussen de « Wille zur Macht » der politieke partijen en de rechtsstaat heeft in de jongste jaren in ons land ernstige sporen nagelaten.

De politieke partijen hebben geen statuut, ze staan dus onder geen enkele controle; de vakverenigingen — de tweede grote « feitelijke macht » in de Staat — oordelen het schadelijk voor hun belangen de rechtspersoonlijkheid te verwerven en maken daarom geen gebruik van de mogelijkheden die de wet van 31 maart 1898 hun biedt.

Aftakeling van de waarde en van de betekenis der wet, sclerose van het parlementair systeem (en vooral van het bicameralisme), verdwijnen van het reële onderscheid tussen regelende en administratieve functie, steeds groeiende invloed van de pressure groups, achterstelling van het algemeen belang. Is dat nog een parlementaire democratische rechtsstaat? Is dat geen contradictio in adjecto geworden? Caveant consules, ne quid detrimenti respublica capiat!

7. Besluit. Is een therapie mogelijk?

Naar mijn mening kan men de Rule of Law betrekken op drie vlakken. a) In de ruimste opvatting van de Rule of Law legt men hoofdzakelijk nadruk op de erkenning en de vrijwaring van fundamentele mensenrechten. Deze opvatting, welke vooral bepaalde toestanden of verhoudingen op internationaal gebied viseert, is duidelijk van natuurrechtelijke strekking. Vooral in de katholieke wijsbegeerte neemt men aan dat er geen recht kan bestaan, en dus geen duurzame orde in de samenleving, waar dit niet rechtstreeks of onrechtstreeks wordt gevestigd op de « eisen van de menselijke natuur » (Paus Pius XII tijdens een toespraak in oktober 1955) (37). « Een democratie — aldus Maritain — is slechts leefbaar wanneer zij gebaseerd is op het natuurrecht in de klassiek-thomistische zin van het woord en derhalve een absolute eerbied vertoont voor de onvervreembare rechten van de mens, die een fundamenteel bestanddeel uitmaken van het algemeen welzijn ».

Al kan men, mijns inziens terecht, beweren dat het natuurrecht de meest geslaagde historische manifestatie is van een politieke filosofie die eerder literatuur dan wetenschap is, toch kan men niet ontkennen dat

deze opvatting, vooral op het gebied van de politieke pedagogiek, grote historische én praktische waarde bezit.

b) Een tweede, minder ruime opvatting van de Rule of Law, is de typisch Angelsaksische «approach» waarbij vooral nadruk wordt gelegd op de (nationale) verhouding burger-overheid. De klemtoon wordt niet zozeer gelegd op substantieve rechten dan wel op het procedure-element, vooral wat de bescherming van de burger betreft in strafzaken (38).

c) Een derde, nog beperkter opvatting van de Rule of Law (opvatting welke ik persoonlijk deel) bestaat erin het begrip rechtsstaat (Etat de Droit, Rechtsstaat, Stato di Diritto, Estado de Derecho) te koppelen aan het bestaan van instellingen die onontbeerlijk worden geacht, nl. 1e een sterke, bekwame en onafhankelijke rechterlijke macht (sensu lato) en 2e rechterlijke controle op administratieve (en/of wetgevende) handelingen.

Vooraf in een staat waar de administratie door de gewone burger wordt aangezien als de belichaming van de staatsmacht zelf is de rechtsbescherming door de administratieve rechtspraak verleend van het allergrootste belang. Men kan aannemen (39) dat er op zichzelf geen onvermijdelijk antagonisme bestaat tussen de administratieve functie en de Rule of Law; hoewel het uitbannen van alle «frei Ermessen» in feite onmogelijk is blijft echter een waakzaam toezicht geboden, gezien de administratie in feite lijdt aan hypertrofie en bovendien soms onbekwaam is en belust op machtsafwending.

Ten overstaan van de administratieve functie zou men kunnen denken aan verschillende middelen die in staat zijn het systeem én het apparaat soepeler te maken, b.v. een strenger stelsel, van onverenigbaarheden (b.v. tussen het ambt van minister en dat van parlementair enerzijds en tussen het parlementair en het gemeentelijk ambt anderzijds; ook betreffende de afdeling Administratieve van de Raad van State is er in de laatste maanden ernstige kritiek in dit verband uitgebracht), de oprichting van een Nationale School voor Administratie (zoals er een bestaat te Parijs sinds 1945), de hervorming van het hoger onderwijs, zowel met het oog op de wetenschappelijke standing als in verband met de democratisering, het preciseren van het administratief statuut van tal van openbare instellingen, enz. (40). Men vergeet ook niet dat dit eveneens een probleem is van pedagogiek: verantwoordelijkheidszin en «public relations» zijn geen holle woorden.

Ten opzichte van de wetgevende (regelende) functie moet men, vooral in België, omzichtig te werk gaan wat hervormingen betreft. Het ware raadzaam een grondige rechtsvergelijkende studie te ondernemen van instellingen als het referendum, het volksinitiatief en het rechterlijk toetsingsrecht. Ik meen echter dat in een zeker opzicht een rechterlijk toezicht een gunstige invloed zou hebben.

Wet-administratie-rechter: de sluitstenen blijven dezelfde. De juridische techniek mag echter niet worden verward met de ideologische context. Rule of Law en doelmatig bestuur zijn mijns inziens niet noodzakelijk tegenstrijdig. Integendeel, de heerschappij van het recht heeft des te groter kansen naarmate de Staatsfunctie belangrijker en omvangrijker wordt. Als de goede wil er ten minste is. Mens agitatur mollem.

Robert LIEVENS,

Dr. Iuris, Lic. Notariaat,

Master of Laws in Comparative Law
Navorser bij het Interuniversitair
Centrum voor Rechtsvergelijking.

(1) De toespraak van Professor Hamson, getiteld «The essence of the Rule of Law», werd nadien in druk bezorgd door de International Commission of Jurists (vroeger gevestigd te Den Haag; thans overgebracht naar Genève).

(2) Naast de «Rule of Law as understood in the West» (voorzitter: Prof. Hamson) en de «Rule of Law in Oriental countries» (voorzitter: Prof. Schlesinger) was er ook een derde thema, nl. «Legal devices to promote and protect the stability of marriages» (voorzitter: Prof. Limpens). Een verslag over de activiteiten van deze colloquia kan men lezen in American Journal of Comp. Law (1957, n° 4) pp. 518 - 525.

Het «Rule of Law»-thema van de discussies te Chicago werd speciaal voorbereid door Prof. Hamson op een seminarie-cursus aan de University of Michigan Law School (Ann Arbor). S. van dit artikel, die toen te Ann Arbor studeerde, had de eer aan dit seminarie te mogen meewerken; zijn besluiten schreef hij neer in zijn paper getiteld «Human rights as legal rights: the Cape Horn of the Rule of Law» (Ann Arbor, 1957).

(3) Voor een verslag der studiezittingen, zie American Journal of Comp. Law (1958, n° 4), pp. 650-651. Alle communistische staten van Oost-Europa, met inbegrip van Joegoslavië, waren op dit colloquium vertegenwoordigd. Tot verbazing der Europese en Amerikaanse deelnemers was er geen afgevaardigde van Communistisch China noch van andere Aziatische staten.

(4) Het Belgisch rapport, van de hand van Professor R. Victor, werd gepubliceerd in de Revue de dr. int. et de dr. comparé, 1958, n° 2-3, p. 493 à 507.

(5) De samenvatting van het werkdokument van dit congres kan men lezen in de Nouvelles de la Commission Internationale de Juristes, n° 5 (janvier 1959). De grote activiteit waarmee deze C.I.J. sedert 1954 ijvert voor de verspreiding van de «Rule of Law»-gedachte verdient hier zeker een vermelding.

(6) «De rechtsstaat in de branding», rede uitgesproken door Mter A. Van Dal, ondervoorzitter van de C.I.J.: zie R.W. 2 november 1958.

(7) Cf. Professor R. Dekkers, Jésus et ses disciples devant la loi romaine, in Revue de l'Université de Bruxelles, 1949, p. 350 - 358.

(8) Professor E. Lousse, Standenwezen en Standenvertegenwoordiging, 1952, I, p. 36.

(9) Volgens Rudolf von Gneist zou de «Rechtsstaat» in feite reeds ontstaan zijn in de Karolingische grondverdelingsstelsels (Der Rechtsstaat, 1872, S. 39).

(10) Professor Arthur Wegner, Einführung in die Rechtswissenschaft, 2. Auflage, Berlin 1948, S. 192.

(11) Nog heden ten dage wordt de soepelheid der internationale betrekkingen ten eerste gehinderd door de verre nawerking van deze monsterachtige theorie. Zie de volgende verslagen van Professor P.M. Orban «La Souveraineté des Etats» (rapport présenté à la Commission politique et juridique de l'Union interparlementaire, Copenhague 1946) en «Limites à la Souveraineté des Etats» (rapport présenté à la Conférence interparlementaire de Berne, 1952). Het verdient aanbeveling het strenge oordeel over deze theorie uitgesproken in 1935 door Lord Lothian (toen ambassadeur van het Britse Koninkrijk in de V.S.A.) in herinnering te brengen: «The fundamental cause of war is neither unjust treaties, nor racial or religious or cultural differences, nor maltreatment of minorities, nor need of raw materials and markets, nor imperialist ambition, nor strategic considerations nor those broad shouldered scapegoats, capitalism or nationalism. The cause of war is the anarchy of sovereign states» (Pacifism is not enough, nor Patriotism either, Oxford Univ. Press 2nd ed. 1941).

(12) Op de revolutionaire waarde van de natuurrecht-doctrines en van de Rule of Law-beweging wordt o.a. gewezen door Professor Alfred Verdross, Was ist Recht? Die Krise des Rechtspositivismus und das Naturrecht, in Wort und Wahrheit, 1953, p. 587 - 594.

(13) A.V. Dicey, Introduction to the Study of the Law of the Constitution. 9th ed. London 1952 (by E.C.S. Wade), pp. 183 - 205.

(14) Das heutige englische Verfassungs- und Verwaltungsrecht. Bd. 1: Geschichte und heutige Gestalt der Aemter in England, 1857. Bd. 2: Die heutige englische Kommunalverwaltung und Kommunalverwaltung oder das System Self-government in seiner heutigen Gestalt, 1860.

(15) Dit geldt ook voor België. Men mag gerust beweren dat de instelling van een Raad van State in ons land aan het begrip rechtsstaat een concreter en vooral positiever inhoud heeft gegeven. Zie mijn artikel The Conseil d'Etat in Belgium, American Journal of Comp. L. (1958, n° 4), pp. 572 - 588.

(16) C.J. Hamson, Executive Discretion and Judicial Control. An aspect of the Conseil d'Etat. London, 1954, p. 207 - 215. (Dit meesterlijk boek verscheen einde 1958 te Parijs in vertaling met als titel: Pouvoir discrétionnaire et contrôle juridictionnel de l'administration. Considérations sur le Conseil d'Etat statuant au contentieux).

(17) The Law and the Constitution (1953) pp. 41 - 51.

(18) Zie b.v. Wilhelm Grewe, Die Bundesrepublik als Rechtsstaat, in Deutsche Richterzeitung, 1949, p. 392 en v. Zie ook een serie artikels van de hand van Professor F.A. Hayek in het Nederlands Nationaal Weekblad Burgerrecht, april 1953.

(19) Zie Jean Dabin, Individu et Société. Les transformations du droit civil du Code Napoléon à nos jours, in Ac. royale de Belgique, Bulletin de la Classe des Lettres, 1958, 176 - 198.

(20) Cf. Jean Haesaert, La Science politique: une mise au point, in: Ac. roy. de Belgique, Bulletin de la Classe des Lettres, 1957, 363 - 386.

(21) Fenet, Exposé des motifs, t. VI, p. 359. Dat de suprematie van de wet essentieel berust op formele criteria werd door niemand beter aangetoond dan door Carré de Malberg. La loi, expression de la volonté générale, 1931.

(22) Cf. M. Letourneur & R. Drago, The Rule of Law as understood in France, American Journal of Comp. L. (1958 n° 2), pp. 147-177. Zie ook M. Letourneur, Les principes généraux du droit et la jurisprudence du Conseil d'Etat de France, in Etudes et Documents, fasc. 5 de l'année 1951.

(23) Wat de «légalité socialiste» (vooral in de U.S.S.R.) betreft, wekt het geen verwondering te lezen dat de (Westerse) rechtsstaat een anti-wetenschappelijk begrip is, geboren uit de juridische bourgeoisie-literatuur. Zie b.v. Bulletin de la Commission internationale de Juristes, n° 6, février 1957 (p. 10-52). Over de ontwikkeling van het Sovjet-recht zijn in de jongste tijd verschillende standaardwerken verschenen: George Guins, Soviet Law and Soviet Society (Martinus Nyhoff 1954), Hans Kelsen, The Communist theory of Law (London-New York 1955), René David & John Hazard, Le droit soviétique (2 vol. Paris 1954). Over de ondergeschikte functie van het recht t.a.v. de politiek, zie b.v. Le régime soviétique et ses institutions, Institut Solvay, Université libre de Bruxelles, 1957. De belangrijke wijzigingen die einde 1958 aan het Sovjet Russisch Strafwetboek werden aangebracht schijnen er toch op te wijzen dat het Westerse ideaal van de Rule of Law toch nog aanhangers vindt.

(24) Cf. A. McNulty et M. Eissen, La Commission des droits de l'homme: procédure et jurisprudence, in Revue de la C.I.J., Vol. I, n° 2 (1958) p. 212 à 238.

(25) Zie mijn artikel «La relativité des concepts juridiques» in Revue de dr. int. et de dr. comparé, 1958, n° 2-3, p. 76 à 87.

(26) In Bulletin de la C.I.J. n° 5 (1956) p. 9: «Pour la Commission, le principe de la légalité est une expression commode pour résumer cette combinaison d'idées juridiques et d'expériences pratiques à laquelle les juristes, ainsi que le public, qui en est le bénéficiaire, doivent se référer dans tous les pays du monde».

In Revue de la C.I.J. vol. I n° 2 (1958) p. 163: «Par Règle de Droit (ou Etat de Droit) la Commission entend l'adhésion à ces institutions et à ces procédures, pas toujours identiques, mais en de nombreux points similaires qui, par l'expérience et la tradition des différents pays du monde ayant souvent eux-mêmes des structures politiques et des bases économiques différentes, se sont avérées essentielles pour protéger l'individu contre un gouvernement arbitraire et pour lui permettre de jouir de sa dignité d'homme».

(27) Cf. F.R. Böthlingk, De rechtsstaat Nederland (inaugurale rede), 1958. Jean Rivero, L'Etat moderne peut-il encore être un état de droit? in Annales de la Fac. de dr. de Liège, 1957, p. 65-101.

(28) R. Dekkers, La fiction juridique. Etude de droit

romain et de droit comparé. Paris, 1935 (vooral p. 26-31).

(29) De Page, I, n° 42.

(30) Artikel van Professor A. Vranckx in R.W. 19de jrg. (1956) n° 25.

(31) Dergelijk principe bestaat niet in het Anglo-Amerikaans rechtssysteem. Zie b.v. Burke Shartel, Our legal system and how it operates, Ann Arbor 1951, p. 290.

(32) La Bibliothèque de l'Honnête Homme, Paris-Bruxelles 1949, Section Droit, p. 500.

(33) Jacques Charpentier, Où va la Justice? in La Revue de Paris, 1955, p. 45.

(34) A. Mast, De hoofdlijnen van de evolutie van het Belgisch Staatsrecht, Tijdschr. voor Bestuursw., 1958, blz. 3-10 en Une constitution du temps de Louis-Philippe, Rev. du Droit public, Paris, 1957, pp. 987-1026 (vooral § 5, p. 1004-1019).

(35) W.-J. Ganshof van der Meersch, Pouvoir de fait et règle de droit dans le fonctionnement des institutions politiques, Bruxelles 1957 (vooral p. 39 vv.); zie ook hoofdstuk 1 (Situation de la démocratie pluraliste) van tome 7 van het Traité de science politique van Professor Georges Burdeau (La démocratie gouvernante. Ses structures gouvernementales. Paris 1957).

(36) Georges Burdeau, op. cit., p. 235-236.

(37) Cf. Die Menschenrechte in Christlicher Sicht, herausgegeben von Senatspräsident Dr. August Wimmer, Freiburg 1953. Zie ook J. Maritain, Man and the State, Univ. of Chicago Press, 1951. Cf. het artikel van Prof. Verdross geciteerd in noot 12.

In België vond ik deze «approach» het zuiverste terug in de parlementaire kronieken van J.M. Moreels, b.v. in Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen, 1958, p. 42.

(38) With us» zegt Dicey — Law of the Constitution, 8th ed. p. 189 — «every official, from the Prime Minister down to a constable or a collector of taxes, is under the same responsibility for every act done without legal justification as any other citizen». Zeer interessant is ook het artikel van Arnold, Substantive Law and Procedure, in Harvard L. Rev. 617 (1932).

(39) G. Langrod, Procédure administrative et Droit administratif, in Revue intern. des sciences adm., 1956, vol. XXII, n° 3. Deze auteur pleit voor een «juridicisation des rapports entre l'administration et l'administré».

De verhouding rechter-administratie is echter eveneens van het grootste belang; het is de Achilles-hiel van elke Rule of Law. «A l'égard de l'administration, le juge est sans pouvoir réel; son glaive est de verre, ses foudres de carton. L'administration ne lui obéit que parce qu'elle le veut bien, et dans la mesure où elle le veut» schrijft Professor Jean Rivero, op. cit. p. 96.

(40) Zie in dit verband verschillende uitstekende publicaties van het Institut Belge de science politique (Aspects du régime parlementaire belge, 1956 en Le contrôle parlementaire de l'action gouvernementale, 1957).

Recente rechtspraak inzake cumulatieve vergoedingen wegens morele schade en wegens definitieve gedeeltelijke werkonbekwaamheid, wanneer deze 20% niet te boven gaat

Probleemstelling

Wanneer het slachtoffer van een ongeval een definitieve werkonbekwaamheid van geringe graad oploopt, gebeurt het nogal vaak, dat deze werkonbekwaamheid geen schatbare vermindering van zijn beroepsinkomen meebrengt. In deze gevallen oordeelt de rechtspraak dikwijls, behoudens speciale omstandigheden, dat er enkel morele schade bestaat of ten minste vermenging van materiële en morele schade; aan het slachtoffer wordt dan ook één enkel bedrag als forfaitaire schadevergoeding toegekend.

Uit theoretisch oogpunt is de vermenging van morele en materiële schade nochtans moeilijk te verdedigen, daar de eerste een extra-patrimoniaal karakter heeft en de tweede vermogensschade is. De omstandigheid dat de vergoeding wegens definitieve gedeeltelijke werkonbekwaamheid moeilijk te berekenen is, zou geen oorzaak mogen zijn van vermenging met de morele schade (1).

In theorie verzet er zich niets tegen dat zowel de moeilijk te schatten vermogensschade als de morele schade «ex aequo et bono» of forfaitair zou begroot worden. Nochtans worden in de meeste gerechtelijke uitspraken — niet in alle — beide posten vermengd.

Het is onze bedoeling enkele aanwijzingen te geven

nopens de bedragen, toegekend door vonnissen en arresten, sedert 1 januari 1956 verschenen in gevallen van definitieve gedeeltelijke werkonbekwaamheid van lichte aard (ten hoogste 20 % invaliditeit) door het slachtoffer opgelopen, in de regel zonder directe invloed op de beroepsinkomsten. Voor de periode tot 1 januari 1956 vindt men een opgave van de recente rechtspraak in een artikel van dhr Jacques Tassin, getiteld «De la réparation du dommage moral en cas de décès ou d'atteinte à l'intégrité physique» (2), in het werk van dhr Robert André, «Traité élémentaire de la réparation du dommage moral en droit belge et comparé» (3) en in het tractaat van Prof. Jan Ronse, verschenen onder het trefwoord «Schade en schadeloosstelling (onrechtmatige daad), in de Algemene Practische Rechtsverzameling» (4).

Stelsels door de Belgische rechtspraak gehuldigd.

Alvorens een opsomming te geven van de toegekende bedragen, moet worden aangeduid welke stelsels aangetroffen worden.

Allereerst moet worden aangestipt dat er gevallen bestaan, waarin de werkonbekwaamheid van het slachtoffer de inkomsten zeker niet beïnvloedt. Indien een magistraat b.v., ten gevolge van een ongeval, door

een bestendige werkonbekwaamheid van 20 % wordt aangetast, moet hij krachtens zijn wettelijk statuut verder zijn volle wedde ontvangen (5).

In andere gevallen (bedienden en werklieden) is er geen actuele vermindering van wedde, doch de bediening kan precair zijn, zodat het slachtoffer gevaar loopt ten gevolge van zijn verminderde werkcapaciteit op de arbeidsmarkt benadeeld te worden, hetgeen zeker vermogensschade meebrengt, al is deze in concreto moeilijk te schatten (6). Bij andere beroepen (kooplieden, titularissen van een vrij beroep), staat het praktisch altijd vast dat de vermindering van de werkcapaciteit vroeg of laat (7) een invloed zal uitoefenen op het inkomen, daar bij deze beroepen de inkomsten rechtstreeks afhangen van de gepresteerde arbeid; nochtans is de vermogensschade moeilijk te schatten en is het zelfs dikwijls te betwijfelen of zij in verhouding zal zijn tot de graad van invaliditeit (8).

Arbeidsongevallen

Inzake arbeidsongevallen heeft de wetgever een strak stelsel aangenomen, waarbij een forfaitaire schadeloosstelling wordt ingevoerd (9), zonder dat moet nagegaan worden of de invaliditeit de inkomsten beïnvloedt; zelfs een niet aanzienlijke definitieve werkonbekwaamheid zal in principe aanleiding geven tot toekenning van de forfaitaire vergoeding; in de regel neemt de rechtspraak evenwel aan dat dit het geval niet zal zijn indien er geen werkelijke professionele hinder of depreciatie bestaat b.v. wanneer het invaliditeitspercentage zeer gering is (10).

Gemeen recht

Het gemeen recht kent geen gelijkaardige regeling. Men is aangewezen op de principes vervat in artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, zodat de *werkelijke* schade dient bepaald te worden. Zonder de contro-verses uit te diepen waartoe dit vraagstuk aanleiding gegeven heeft (11), willen wij aanstippen dat in de rechtspraak drie stelsels aangetroffen worden (12):

a) in een eerste stelsel worden materiële en morele schade vermengd en wordt één enkele vergoeding toegekend voor vermogensschade en extra-patrimoniale schade samen; soms wordt hiervoor de term «gemengde schade» gebruikt.

b) in een tweede stelsel wordt de materiële schade van de morele schade gescheiden; de vermogensschade wordt dan begroot, rekening gehouden met alle factoren die haar kunnen beïnvloeden; deze zijn o.m. naast de graad van invaliditeit: de aard van het letsel, de leeftijd van het slachtoffer en zijn heraanpassingsvermogen, de uitgeoefende bedrijvigheid en het bedrag der vóór het ongeval genoten inkomsten (13).

c) in een derde stelsel ten slotte wordt enkel een vergoeding wegens morele schade toegekend; de hinder die het slachtoffer bij zijn verdere bedrijvigheid ondervindt en de grotere inspanning die het werk hem kost worden niet tot de vermogensschade gerekend.

Van deze drie stelsels verdient het tweede uit theoretisch oogpunt ongetwijfeld de voorkeur. Zoals hierboven gezegd, zijn vermogensschade en extra-patrimoniale schade van verschillende aard. Wat de raming zelf van de vermogensschade betreft, is het vanzelfsprekend dat in principe moet getracht worden de werkelijkheid zo dicht mogelijk te benaderen, en dat hiertoe moet rekening gehouden worden met alle elementen die van aard kunnen zijn om de schade te beïnvloeden. De toepassing van dit stelsel stuit echter op moeilijkheden die juist voortspruiten uit het feit dat doorgaans de definitieve werkonbekwaamheid schijnbaar geen invloed heeft op het inkomen. Hierom

past de rechtspraak dikwijls het stelsel toe, hierboven onder a) vermeld: in plaats van eerst de twee elementen van de schade afzonderlijk te ramen, wordt een globaal cijfer vooropgezet voor materiële en morele schade samen. De tegenstelling tussen de twee stelsels is echter vaak meer schijn dan werkelijkheid: wanneer één enkele vergoeding wegens «gemengde» schade wordt toegekend en soms zelfs wanneer er enkel van «morele» schade wordt gesproken (14), duidt de rechter doorgaans aan dat hij bij het bepalen van de toegekende enige vergoeding heeft rekening gehouden met een reeks concrete elementen, die eigenlijk bij de berekening van de vermogensschade te pas komen. De stelsels onder a) en c) vermeld, komen bijgevolg doorgaans in de rechtspraak niet in een «zuivere» vorm tot uiting (15).

Rechtspraak der laatste jaren.

Het werk van Tassin, dat in 1954 verscheen, vermeldt nog dat een «bijna eenparige rechtspraak» (16) aanneemt dat de definitieve gedeeltelijke werkonbekwaamheid, die geen vermindering van inkomsten medebrengt, slechts een morele schade uitmaakt. In de laatste jaren wordt echter — waarschijnlijk onder invloed van de rechtsleer — meer en meer een onderscheid gemaakt tussen vermogensschade en extra-patrimoniale schade. Hierna wordt de rechtspraak aangehaald, die in 1956, 1957, 1958 en 1959 verscheen (17); zij wordt gerangschikt in twee rubrieken naar gelang de vermogensschade afzonderlijk werd begroot, of integendeel met de morele schade werd vermengd («gemengde schade» of morele schade alleen). In iedere rubriek worden de vonnissen gerangschikt naar gelang de graad van bestendige werkonbekwaamheid. Telkens worden de volgende elementen aangeduid: invaliditeitspercentage, beroep, leeftijd, jaarlijks inkomen vóór het ongeval (afgerond op het duizendtal), toegekend bedrag. Zo een van die aanwijzingen ontbreekt, betekent dit dat zij in het vonnis niet vermeld is.

Wanneer een bedrag toegekend wordt wegens «materiële» schade, betekent dit woord in de hierna vermelde gevallen (en behoudens tegenstrijdige aanduiding) de materiële schade die het gevolg is van de definitieve werkonbekwaamheid (dus niet het gebrek aan inkomsten tijdens de tijdelijke werkonbekwaamheid).

A. Gevallen waarin één enkel bedrag wordt toegekend («gemengde» schade of morele schade).

3 % — Gehuwde vrouw (landbouwster) — toegekend: fr. 12.000 voor morele en materiële schade (met inbegrip van de tijdelijke werkonbekwaamheid). Corr. Dinant, 30 oktober 1956, Bull. Ass. 1957, 236.

5 % — Bezoldigde, 37 jaar, bezoldiging: fr. 52.000 — toegekend: fr. 40.000 wegens vermengde morele en materiële schade (de som van fr. 40.000 vergoedt zowel de tijdelijke werkonbekwaamheid van 15 % en 10 % als de bestendige werkonbekwaamheid van 5 %). Hof Brussel, 29 april 1957, Bull. Ass. 1958, 188 en noot M. G.

5 % — bezoldigde — toegekend: fr. 30.000 voor materiële en morele schade samen. Op aanvraag van de verzekeraar-wet werd deze som als volgt geventileerd: fr. 15.000 wegens materiële en fr. 15.000 wegens morele schade. Corr. Alon, 29 februari 1956, Bull. Ass. 1956, 586.

7 % — mannequin, jeugdige leeftijd — toegekend: fr. 150.000 wegens materiële (tijdelijke en definitieve

werkonbekwaamheid), morele en esthetische schade (littekens) samen. Corr. Dinant, 13 februari 1956, Jur. Liège 1955-56, p. 135.

8 % — huishoudster — toegekend : fr. 75.000 voor morele en materiële schade (met inbegrip van de tijdelijke werkonbekwaamheid). Corr. Luik, 5 november 1956, Bull. Ass. 1957, 405.

10 % — schilder — toegekend : fr. 50.000 ten titel van morele schade. — Corr. Charleroi, 28 mei 1954 en Hof Brussel, 25 januari 1956, Bull. Ass. 1956, 529.

10 % — werkman — toegekend : fr. 50.000 ten titel van morele schade. Hof Brussel, 25 januari 1956, Bull. Ass. 1956, 395.

12,5 % — aannemer, 47 jaar — toegekend : fr. 100.000 wegens materiële en morele schade samen. Hof Gent, 26 februari 1954, R.G.A.R. 1956, 5804.

15 % — huishoudster — toegekend : fr. 107.500 wegens morele en materiële schade (met inbegrip van vergoeding wegens pijn en smart en esthetische schade). Corr. Namen, 6 juli 1956, Bull. Ass. 1957, 85.

16 % — geen aanduiding nopens het beroep noch de leeftijd van het slachtoffer — toegekend : fr. 200.000 Het vonnis spreekt enkel van « zedelijke schade », doch houdt rekening met de gedeeltelijke bestendige werkonbekwaamheid. (Er waren zware letsels). Burg. Rb. Oudenaarde, 4 juli 1957, R.W. 1958-59, kol. 696.

18 % — geestelijke — toegekend : fr. 130.000 ten titel van morele schade. Corr. Verviers, 2 juli 1956, Bull. Ass. 1957, 82, noot M.G.

18 % slachtoffer op jeugdige leeftijd — toegekend : fr. 65.000 voor morele en materiële schade samen (blijvende werkonbekwaamheid van 18 % spruitend uit een verminderde gezichtsscherpte aan één oog). Kinderrechter te Tongeren, 19 mei 1958, R.W. 1958-59, kol. 1474.

18 % — kleinhandelaar, 76 jaar — toegekend : fr. 75.000 voor morele en materiële schade samen (met inbegrip van een tijdelijke werkonbekwaamheid van 100 % gedurende 9 maand en van 50 % gedurende 3 maand). Hof Brussel, 1 maart 1958, R.W. 1958-59, 846.

20 % — landbouwer en veekoopman, 41 jaar — toegekend : fr. 100.000 wegens materiële en morele schade samen. Hof Luik, 4 juni 1956, Bull. Ass. 1956, 423, R.G.A.R. 1956, 5793, noot J. F., Jur. Liège 1956-57, 9, J.T. 1956, 687.

20 % gehuwde vrouw, 29 jaar, gegoede burgerij — toegekend : fr. 175.000 wegens morele en materiële schade (werkonbekwaamheid : 100 % : 3 maand, 40 % : een jaar, 30 % : een jaar; vervolgens definitieve werkonbekwaamheid 20 %). Corr. Dendermonde, 8 november 1955, R.G.A.R. 1956, 5738.

B. Gevallen waar materiële schade en vermogensschade afzonderlijk begroot worden.

5 % — bezoldigde — toegekend : fr. 50.000 materiële schade; fr. 5.000 morele schade. Het vonnis stelt vast dat ten gevolge van het ongeval de bezoldiging van het slachtoffer weliswaar geen vermindering ondergaat, doch dat het dienstverband geen standvastigheid vertoont, dat de bezoldiging derhalve een precar karakter heeft, en dat de werkonbekwaamheid een vermogensschade meebrengt, die ex-aequo et bono moet begroot worden, en die onafhankelijk is van de morele schade. Pol. Marchienne-au-Pont, 4 mei 1956 en 1 maart 1957, Bull. Ass. 1958, 66 en noot M. G.

10 % — apotheker, 27 jaar — toegekend bedrag :

fr. 300.000 wegens materiële schade, fr. 75.000 morele schade. Het vonnis laat gelden dat, zo een bestendige werkonbekwaamheid van 10 % de uitoefening van het beroep van apotheker niet onmogelijk maakt, de vroegtijdige vermoedheid die zij zal veroorzaken vroeger toevlucht tot vreemde hulp zal noodzakelijk maken dan dit bij een man met goede gezondheid het geval zou zijn. Burg. Rb. Antwerpen, 30 oktober 1957, Journal des Tribunaux, 1958, 370.

10 % — werkman, 24 jaar — materiële schade : fr. 80.000, rekening houdend met de vermindering van zijn werkcapaciteit op de arbeidsmarkt. Morele schade : fr. 40.000. Corr. Mons, 20 mei 1957, Bull. Ass. 1958, 302.

10 % — bezoldigde, loon : fr. 54.000 — toegekend : fr. 40.000 wegens materiële schade; fr. 60.000 wegens morele schade. Corr. Brussel, 23 juni 1956, Bull. Ass. 1956, 789.

12 % — werkman — toegekend wegens vermogensschade : fr. 30.000, voor vermindering van de werkcapaciteit : fr. 100.000 morele schade. Het Hof houdt rekening met de ondergane beroepsdisqualificatie en de moeilijkheid tot het uitvoeren van accessoire werkzaamheden in huis en tuin na de werkuren. Hof Brussel, 31 oktober 1957, R.G.A.R. 1958, 6135 en 6151.

15 % — Handelaar met jaarlijkse bedrijfswinsten van fr. 120.000 genoodzaakt tot talrijke verplaatsingen — wonden aan rechterknie en rechterbeen — toegekend : fr. 350.000 voor de tijdelijke (100 % gedurende 4 maand, 50 % gedurende 2 maand, 20 % gedurende 10 maand) en bestendige werkonbekwaamheid. Hierbij komt een vergoeding van fr. 100.000 wegens morele schade. Civ. Liège 20 mei 1957, Bull. Ass. 1958, 297, R.G.A.R. 1958, 6023.

15 % — bediende, wedde : fr. 57.000 — materiële schade : fr. 50.000; morele schade : fr. 30.000. Corr. Arlon, 13 april 1957, R.G.A.R. 1957, nr 5921.

15 % — loontrekkende (horlogemaker), loon : fr. 58.000 — toegekend : fr. 100.000 voor materiële schade; fr. 85.000 voor morele schade (rekening houdend met de lange volledige tijdelijke werkonbekwaamheid). Corr. Charleroi, 6 februari 1956, Bull. Ass. 1956, 597.

15 % — bediende, jeugdige leeftijd — toegekend : fr. 60.000 wegens materiële schade; fr. 12.000 wegens morele schade. Corr. Antwerpen, 22 februari 1956, Bull. Ass. 1957, 590, Noot M. G.

19 % — ambtenaar — toegekend : fr. 75.000 wegens materiële schade; fr. 100.000 wegens morele schade. Hof Luik, 2 februari 1957, R.G.A.R. 1957, 5922.

Naast de hierboven aangehaalde gevallen werden enkele uitspraken gevelde waarin de schadevergoeding werd bepaald naar de gecapitaliseerde waarde van de rente, overeenstemmend met een loonpercentage gelijk aan het percentage bestendige werkonbekwaamheid, en dit gedurende de nog lucratieve levensduur van het slachtoffer. Hoewel deze methode onmogelijk goed te keuren is voor de gevallen waar er juist geen vermindering van het loon plaats heeft, toch worden deze uitspraken hierna aangehaald. Waarschijnlijk hebben de rechtscollages zich laten beïnvloeden door het feit dat de slachtoffers het voordeel konden invoeren van de wet op de arbeidsongevallen, die vergoeding onder vorm van een rente voorziet.

15 % — werkman, loon fr. 70.000, 26 jaar, capitalisatiecoëfficiënt : 4,5 % — materiële schade : fr. 191.534; morele schade : fr. 75.000. Corr. Luik, 25 juli 1957, R.G.A.R. 1957, 6005.

15 % — bediende N.M.B.S., wedde : fr. 80.000;

capitalisatiecoëfficiënt : 4,5 % — materiële schade : fr. 185.400; morele schade : fr. 10.000. Hof Brussel, 4 juli 1955, R.G.A.R. 1956, 5681 en noot J.F.

15 % — schrijnwerker in dienst van de N.M.B.S., 50 jaar, loon : fr. 64.000, capitalisatiecoëfficiënt : 4,50 % — materiële schade : fr. 90.000; morele schade : fr. 64.000. Corr. Mons, 11 mei 1957, R.G.A.R. 1957, 5986, Bull. Ass. 1958, 293.

15 % — bezoldigde, 50 jaar, loon : fr. 55.000, capitalisatiecoëfficiënt : 4,50 % — materiële schade : fr. 91.038; morele schade : fr. 50.000. Pol. Rb. Fexhe-Slins, 18 mei 1955, Bull. Ass. 1956, 70 en de noot M.G. die kritiek uitoefent op de toegepaste methode.

Men bemerkt onmiddellijk dat door toepassing van deze methode een jeugdig slachtoffer een veel aanzienlijker vergoeding bekomt dan bij de gewone wijze van schatten « ex aequo et bono ».

Besluit

Uit de hierboven opgesomde voorbeelden blijkt dat in de rechtspraak der laatste jaren meer en meer de neiging tot uiting komt om de materiële en de morele schade uit elkaar te houden en ieder afzonderlijk te schatten. Deze methode verdient aanbeveling, hoewel in de praktijk soms nagenoeg overeenstemmende bedragen worden toegekend door rechtscolleges die één enkele vergoeding wegens « gemengde » schade berekenen.

S. FREDERICQ

(1) Zie hierover en over de bezwaren tegen de gebruikelijk toegepaste methode : Ronse Jan, Aanspraak op schade-

loosstelling uit onrechtmatige daad, Brussel 1954, p. 565, nr 548; cf. noot M.G. onder Pol. Mons, 2 april 1957, Bull. Ass. 1958, 182.

(2) Journal des Tribunaux, 1954, p. 433 vlg., en meer bepaald p. 435 - 436.

(3) Brussel 1955 (op losse bladen) en meer bepaald blz. 170 - 178 (gevallen van vermenging van morele en materiële schade) en 188 - 193 (afzonderlijke schatting). De aanvullingen van het werk van de Heer André vermijden vonnissen tot oktober 1956.

(4) De stof is bijgewerkt tot 31 Maart 1957, doch blz. 714 - 728, aan het hier behandeld onderwerp gewijd, vermelden slechts weinig uitspraken na 1 januari 1956 verschenen (zie ook blz. 738 - 757).

(5) Noot M. Gevers, onder Cass. 9 juni 1952, Bull. Ass. 1952, 619; Ronse, op cit. (A.P.R.) nr 1124.

(6) Cfr. noot M. Gevers onder Burg. Rb. Kortrijk 25 februari 1955, Bull. Ass. 1955, 771 vlg.; W. Wets. Cumul ou non du traitement et de l'indemnité, Bull. Ass. 1952, 169 - 184.

(7) Zie Burg. Rb. Antwerpen, 30 oktober 1957, Journal des Tribunaux 1958, 370.

(8) Ronse, op cit. (A.P.R.) nr. 1125.

(9) Ronse, op cit. (A.P.R.) nr. 1122.

(10) B.v. minder dan 3 %. Zie C. de Biseau de Hauteville, Les accidents du travail, Brussel 1946, nr. 82. In de laatste jaren werd de vergoeding geweigerd bij een invaliditeit van : 1,5 % (Vrederecht Schaarbeek) 12 maart 1958, Bull. Ass. 1958, 154; 1 % (Vrederecht Seraing, 25 september 1957, Bull. Ass. 1958, 19). Bij een definitieve werkonbekwaamheid van 3 % werd de rente toegekend door Burg. Rb. Brugge, 17 juni 1957, R.W. 1957-58, kol. 965 (arbeider gewond aan een vingertop, zodat hij hinder bij het werk ondervond).

(11) Men raadplege hierover : Ronse, op cit. (A.P.R.) nr. 1122 vlg.; Gevers, op cit.; Wets, op cit.; De Page, dl. II, nr. 1033.

(12) Ronse, op cit., nr. 1127.

(13) Cfr. Ronse, op cit. nr. 1131 - 1134.

(14) Zie o.m. uBrg. Rb. Oudenaarde, 4 juli 1957, R.W. 1958-59, kol. 696.

(15) Eigenlijk zou het stelsel onder c) enkel mogen toegepast worden wanneer er geen sprake is van vermogensschap; in dit geval kan inderdaad slechts « morele » schade toegekend worden. Zulke gevallen zijn echter uitzonderlijk.

(16) Blz. 435, nr. 19.

(17) Zie ook de onuitgegeven uitspraken, aangehaald in het werk van R. André.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 1 oktober 1956.

Voorzitter : M. Vandermersch.
Raadsheer-verslaggever : M. Gilmet.
Advocaat-generaal : M. Depelchin.

Strafvordering. — Onder een bepaald nummer meer bij het dossier gevoegde bescheiden dan in de inventaris van de stukken vermeld.

Tien bescheiden onder nummer 19 bij het dossier gevoegd, terwijl de inventaris der stukken er slechts negen vermeldt.

Dit gebrek aan overeenstemming stelt het Hof in de onmogelijkheid na te gaan of al de bij het dossier onder nummer 19 gevoegde bescheiden regelmatig neergelegd.

Verbreking van het bestreden arrest.

Claus E. en H. t/ Sturtewagen.

Gelet op het bestreden arrest op 14 juli 1956 gewezen door het Hof van beroep te Gent, ingevolge artikel 479 van het wetboek van strafvordering;

1. In zover de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissing over de publieke vordering gewezen:

Over het middel van ambtswege opgeworpen, schending van het principe van het contradictoir karakter van de debatten en van de rechten der verdediging, doordat tien bescheiden bij het dossier gevoegd zijn onder nummer 19 dan wanneer de inventaris der rechtspleging er maar negen vermeldt:

Overwegende dat het proces-verbaal van de terechtzitting op 29 juni 1956 door het Hof van beroep gehouden, vaststelt, dat de burgerlijke partij, hier verweerster, op deze terechtzitting « nog besluiten neerlegt » en, onmiddellijk daarna, dat het Hof de debatten gesloten verklaart;

Overwegende dat, na dit proces-verbaal, in het dossier te vinden zijn « 2e besluiten » door verweerster getekend en tien bescheiden; dat deze verschillende stukken het nummer 19 dragen;

Overwegende dat de inventaris der stukken van de rechtspleging vermeldt onder nummer 19: « 2e besluiten van Leyman B.P. met 9 bescheiden gevoegd »;

Overwegende dat dit gebrek aan overeenstemming het Hof in de onmogelijkheid stelt na te gaan of al de bij het dossier onder nummer 19 gevoegde bescheiden regelmatig neergelegd werden:

II. In zover de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissing over de burgerlijke vordering:

Overwegende dat de verbreking van de beslissing over de publieke vordering de vernietiging van de beslissing over de burgerlijke vordering medebrengt;

Om die redenen :

Verbrekt het bestreden arrest in zover het uitspraak doet over de publieke vordering en de burgerlijke vordering tegen aanleggers ingesteld;

Beveelt dat melding van het onderhavig arrest zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerster tot de kosten;

Verwijst de alzo beperkte zaak naa het Hof van beroep te Brussel, zetelende overeenkomstig artikel 479 van het Wetboek van Strafvordering.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 10 februari 1958.

Voorzitter : M. Vandermersch.

Raadsheer-Verslaggever : M. Rutsaert.

Eerste Advocaat-generaal : M. Janssens de Bisthoven.

1. **Arbeidsongeval. — Ontstentenis van verhuring van diensten. — Toepassingsgebied van de arbeidsongevallenwet. — Art. 3 van het wetsbesluit van 24 februari 1947.**
2. **Grenzen van de bevoegdheid van de strafrechter om kennis te nemen van een eis tot schadevergoeding.**

1. *Bij ontstentenis van een contract van verhuring van diensten is het bestaan van een band van ondergeschiktheid niet voldoende om de bepalingen van de gecoördineerde wetten op de arbeidsongevallen toepasselijk te maken.*

Art. 19 van de arbeidsongevallenwet heeft betrekking op de arbeidsongevallen, waarvan arbeiders het slachtoffer zijn, terwijl het verhaal van de werkgever wegens hem toegebrachte schade aan het gemeene recht onderworpen blijft.

Waar het tweede lid van het wetsbesluit van 24 februari 1947 de toekenning van het voordeel van de verzekering van het personeel van de auto-eigenaar voorziet, bedoelt het de leden van het personeel, die zelf slachtoffer van een ongeval mochten zijn.

2. *De strafrechter is slechts bevoegd kennis te nemen van een eis tot schadevergoeding in de mate, waarin deze eis een gevolg is van het vervolgd delict en zijn oorzaak daarin vindt.*

De voor de strafrechter gebrachte burgerlijke vordering wordt beheerst door de regelen van rechtspleging, die aan de strafvordering eigen zijn. Art. 464 Rv. is vreemd aan de procedure vóór de strafrechter.

Rossel t/ Dewever.

Gelet op het bestreden arrest op 7 juni 1957 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 19 der gecoördineerde wetten op de arbeidsongevallen, 213 A, 1384, 1388 B.W. en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest enerzijds in strijd met de besluiten van verzoeker beslist heeft dat het slachtoffer Bouckaert Elza, niet als ondergeschikte van haar echtgenoot, de burgerlijke partij Dewever, kon beschouwd worden, en anderzijds vaststelt dat het slachtoffer Bouckaert Elza, samen met de burgerlijke partij ten opzichte van eiser de werkgeefster was en niettemin weigert artikel 19 van de wet betreffende de arbeidsongevallen toe te passen om de eis der burgerlijke partij niet ontvankelijk te verklaren, zoals door eiser in zijn besluiten was gevraagd:

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat aanlegger het bestreden arrest verwijt het bestaan van een band van ondergeschiktheid onafhankelijk te hebben gemaakt van het bestaan van een arbeids- of bediendencontract, dan wanneer een loutere feitelijke toestand van ondergeschiktheid in de uitoefening van een arbeidstaak in rechte zou volstaan;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het bestreden arrest blijkt dat het slachtoffer Bouckaert E.

geenszins door een arbeids- of bediendencontract verbonden was;

Overwegende dat de vraag of het bestreden arrest zich zou vergist hebben omtrent het al dan niet voorhanden zijn van een verband van ondergeschiktheid van belang ontbloomt is, daar, bij ontstentenis van contract van verhuring van diensten, het bestaan van dergelijk verband niet volstaat om de bepalingen van de samengeschiedelde wetten betreffende de arbeidsongevallen toepasselijk te maken;

Overwegende dat de beweegreden van het arrest gesteund op het huwelijkscontract van de echtgenoten Dewever-Bouckaert, een overtollige beschouwing uitmaakt;

Dat het eerste onderdeel van het middel dienvolgens niet gegrond is;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het tweede onderdeel van het middel het arrest verwijt te hebben aangenomen dat het slachtoffer Bouckaert E. de werkgeefster was, samen met de burgerlijke partij, ten opzichte van eiser, en niettemin te hebben geweigerd bij toepassing van artikel 19 van de wet op de arbeidsongevallen de eis van de burgerlijke partij niet ontvankelijk te verklaren;

Overwegende dat het bestreden arrest, vastgesteld hebbende dat aanlegger geen slachtoffer doch wel dader van de litigieuze aanrijding was en dat het slachtoffer geen mede-arbeider (of mede-ondergeschikte) was van aanlegger, daaruit met recht heeft afgeleid dat artikel 19 van de wet op de arbeidsongevallen niet toepasselijk was, dat deze wetsbepaling immers op de arbeidsongevallen waarvan arbeiders slachtoffer zijn betrekking heeft, terwijl het verhaal van de werkgever wegens hem toegebrachte schade aan het gemeene recht onderworpen blijft;

Dat het tweede onderdeel naar recht faalt;

Over het tweede middel afgeleid uit de schending van de artikelen 3 van de besluitwet van 24 februari 1947 en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest enerzijds vaststelt dat de burgerlijke partij krachtens de besluitwet van 24 februari 1947 verplicht was, zich behoorlijk te verzekeren, en anderzijds vaststelt dat deze bepaling uitdrukkelijk de aanspraken van derden zou verzekeren en geenszins de belangen van het personeel van de verplichte verzekerde beschermt, en eruit afleidt dat de verplichte verzekerde niet door een behoorlijke verzekering verplicht is de burgerlijke verantwoordelijkheid te dekken van zijn ondergeschikte die in zijn dienst ongevallen zou veroorzaken, terwijl het aan de arbeider zou vrij staan zijn persoonlijke aansprakelijkheid te verzekeren in de mate waarin de tussenkomst van zijn werkgever of dezes verzekeraar niet zou voorzien zijn;

Overwegende dat het bestreden arrest geenszins verklaart dat de leden van het personeel van de verplichte verzekerde niet door de verzekering gedekt zijn, indien zij slachtoffer zijn van een ongeval, doch dat de besluitwet van 24 februari 1947 tot doel strekt de belangen te beschermen van de eventuele slachtoffers van de eigenaars van de auto of van hun aangestelden en geenszins het persoonlijk patrimonium der eventueel schuldige aangestelden tegen de eisen hunner slachtoffers door verzekering te vrijwaren en nog minder deze autogeleiders voor de gevolgen hunner fouten vrij te stellen;

Overwegende dat het bestreden arrest door dergelijke interpretatie van artikel 3 van de besluitwet van 24 februari 1947 geenszins deze wetsbepaling geschonden

heeft; dat waar het tweede lid van gezegd artikel de toekenning van het voordeel van de verzekering aan het personeel van de eigenaar van de auto voorziet, het de leden van het personeel bedoelt die zelf slachtoffer van een ongeval zouden zijn;

Overwegende dat er geen strijdigheid aan gelegen is erop te wijzen enerzijds dat in de praktijk de arbeider-autobestuurder zelden zijn persoonlijke aansprakelijkheid verzekert en anderzijds dat de eigenaar van de auto gebruikelijk uit de verzekering de aanspraken sluit, die zijn echtgenote of sommige familieleden tegen hem zouden kunnen instellen hoofdens door hen wegens het gebruik van het verzekerd voertuig geleden schade, al was het maar om fictieve gedingen tussen familieleden ten nadele van de verzekeringsmaatschappij te vermijden;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het derde middel afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest niet op de regelmatig genomen besluiten van verdachte geantwoord heeft, waar deze voorhield dat de uitsluiting uit de waarborg der verzekering van de schade veroorzaakt aan de echtgenote van de verzekerde, noodzakelijk verzaking inhoudt deze schadeloosstelling van zijn ondergeschikte te vorderen:

Overwegende dat het bestreden arrest op de in het middel aangehaalde conclusies geantwoord heeft dat de besluitwet van 24 februari 1947 aan de eigenaar van de auto niet verbood zijn eigen verzekeraar te blijven met betrekking tot de door zijn echtgenote of sommige zijner familieleden wegens het gebruik van het verzekerd voertuig geleden schade en dat, zoals elke verzekeraar die door het effectief dekken ener bepaalde schade van rechtswege tegenover de dader ener schade gesubrogeerd wordt, de burgerlijke partij (verweerder) gegrond was haar verhaal tegenover betichte (aanlegger) te nemen en deze laatste, derhalve, van de uitsluiting der hogervermelde risico's uit de verzekeringspolis ten onrechte wou afleiden dat de burgerlijke partij jegens hem (aanlegger) aan het verhalen der gevorderde schadeposten verzaakte;

Overwegende dat, door er aldus op te wijzen, dat het feit zijn eigen verzekeraar te zijn gebleven evenmin als het bestaan van een verzekeringscontract het verhaal tegen de schuldige dader wegnam, het bestreden arrest op passende wijze de conclusies van aanlegger beantwoord heeft en het middel dienvolgens feitelijke grondslag mist;

Over het vierde middel afgeleid uit de schending van de artikelen 464 van het Wetboek van Rechtsvordering en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest de wedereis van verdachte niet-ontvankelijk verklaart waar hij strekt tot gerechtelijke schuldvergelijking, onder voorwendsel dat de strafrechtelijke rechtscolleges slechts een beperkte bevoegdheid zouden hebben om kennis te nemen van een eis tot schadeloosstelling in de mate waarin de schade in de vervolgte inbreuk haar oorzaak vindt;

Overwegende dat het bestreden arrest de tegeneis van aanlegger niet-ontvankelijk heeft verklaard, waarbij deze laatste, bij middel van schuldvergelijking de vergoeding vorderde van de schade voortvloeiend uit het feit dat verweerder niet voldoende verzekerd was;

Overwegende dat het arrest zijn beslissing regelmatig gerechtvaardigd heeft door er op te wijzen dat het strafgerecht omwille van zijn beperkte bevoegdheid slechts bevoegd is om kennis te nemen van een eis tot schadevergoeding, in de mate waarin deze eis een gevolg is van de vervolgte inbreuk en zijn juridische oorzaak erin vindt, wat ter zake het geval niet is;

Overwegende dat het arrest zich aldus geschikt heeft

naar de bepalingen van de artikelen 2 en 3 van de wet van 17 april 1878 en naar het principe dat de voor het strafgerecht gebrachte burgerlijke vordering, beheerd wordt door de regelen van rechtspleging die aan de strafvordering eigen zijn; dat artikel 464 van het Wetboek van burgerlijke rechtspleging vreemd is aan de procedure voor het strafgerecht;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 18 november 1958.

Voorzitter : M. Halleman.

Raadsheren : M.M. van Hal en de la Vallée Poussin.

Advocaat-generaal : M. van den Eynden de Rivieren.

Advocaten : Mrs. Wouters en Bersez.

Dagvaarding van gemeente betekend aan haar secretaris. — Substantiële nietigheid. — Niet-toepasselijkheid van art. 173 Rv.

Op straffe van nietigheid moet de gemeente in principe worden gedagvaard in de persoon of aan de woonplaats van de burgemeester of van een schepen of van het gemeenteraadslid, dat hen eventueel wettelijk vervangt; aan deze voormelde overheidspersonen moet het afschrift van het exploit van dagvaarding worden afgegeven en door hen moet het origineel worden gevisieerd.

Een dagvaarding van een gemeente, die is betekend aan haar secretaris, die het origineel heeft gevisieerd, is nietig. Geen enkele wetsbepaling geeft deze ambtenaar daartoe bevoegdheid of stelt hem als wettelijk vertegenwoordiger van de burgemeester aan.

Deze nietigheid is van substantiële aard, daar het betreft een gebrek aan kwaliteit van de persoon aan wie de dagvaarding betekend is.

De nietigheid raakt de openbare orde, zodat art. 173 Rv. daarop niet toepasselijk is.

Stad Mechelen en het Comité tot aankoop van onroerende goederen voor rekening van de Staat
t/ Goossens en cs.

en Goossens en cs. t/ Hermans.

Gelet op het beroep regelmatig op 6 juni 1957 ingesteld tegen een vonnis op 8 april 1957 tussen partijen gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg, zetelende te Mechelen;

Gelet op de akte in tussenkomst en verklaring van gemeen arrest aan de deurwaarder Heremans, d.d. 27 juni 1957 betekend ten verzoeken van geïntimeerden;

Overwegende dat de zaken ingeschreven onder n°s 33.091 en 34.980 van de algemene rol verknocht zijn en dienen samengevoegd;

I. Wat de hoofdeis betreft :

Overwegende dat geïntimeerden de herziening nastreven van de onteigeningsvergoedingen die hun werden toegekend bij vonnis van de heer Vrederechter te Mechelen-Zuid, dd. 30 maart 1956;

Dat de deurwaarder Heremans het exploit van rechtsingang aan appellante, de stad Mechelen, op 4 juli 1956 heeft betekend ten stadhuize « er sprekende met de heer Gys, afgevaardigde van het gemeentebestuur, in afwezigheid van burgemeester en schepenen, die mijn origineel geviséerd heeft »;

Overwegende dat eerste appellante volhoudt dat deze betekening niet rechtsgeldig is en de nietigheid van het exploit met zich brengt, terwijl geïntimeerden met de eerste rechter van mening zijn dat het verzuim door de deurwaarder begaan in elk geval niet van substantiële aard is, zodat, overeenkomstig artikel 173 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, gewijzigd door het koninklijk besluit n° 300 van 30 maart 1936, de ingeroepen nietigheid maar dan zou kunnen weerhouden worden, wanneer het bewezen is dat zij de belangen van de tegenpartij schaadt;

Overwegende dat overeenkomstig artikel 69, 5° en artikel 70 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en artikel 90, n° 9 en 148 der wet van 30 maart 1836, gewijzigd bij de wet van 30 december 1887 en artikel 107 der wet van 30 maart 1836, dient, in principe, op straf van nietigheid, de gemeente gedagvaard te worden in de persoon of in de woonplaats van de burgemeester of van de schepenen, of van het gemeenteraadslid dat hem desgevallend wettelijk vervangt; dat het aan deze voormelde overheden is dat het afschrift van het exploit van dagvaarding dient afgeleverd en dat het door hen is dat het origineel dient geviséerd;

Overwegende dat het geen twijfel lijdt dat een dagvaarding, betekend, zoals in casu, aan een gemeente in de persoon van haar secretaris die het origineel viseert, nietig is (R.P.D.B. V°, Exploits n° 471-534 tot 537); dat geen wettelijk deze ambtenaar daartoe bevoegdheid geeft of hem als de wettelijke vertegenwoordiger van de burgemeester aanstelt;

Overwegende dat deze nietigheid van substantiële aard is, daar het gaat over een gebrek aan kwaliteit in hoofde van de persoon aan dewelke de dagvaarding betekend is (Garsonnet & Cezar Bru, T. II, n° 54); dat de voorschriften van art. 69, 5° van de Gemeentewet tot doel hebben met zekerheid te kunnen bepalen dat de personen die hiervoor worden aangeduid in het bezit zullen gesteld worden van het exploit; dat men daaruit moet besluiten dat de miskende formaliteiten de openbare orde raken, zodat artikel 173 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering vreemd is aan de nietigheid die voortvloeit uit de nietnaleving ervan (Cass. 13 april 1953, Pas. 1953, I, 602);

Overwegende dat dienvolgens de eerste rechter ten onrechte heeft beslist dat de nietigheid van het bewust exploit gedekt was, vermits appellante daardoor niet benadeeld werd;

Overwegende nochtans dat dient onderstreept te worden dat ter zake de rechtspleging tot onteigening voor de heer Vrederechter van het kanton Mechelen-Zuid werd ingeleid door de stad Mechelen, vertegenwoordigd door haar College van Burgemeester en Schepenen, vervolging en benaastiging van de heer Van den Bussche, voorzitter van het Comité tot aankoop van onroerende goederen voor rekening van de Staat;

Dat dit Comité ingericht werd bij toepassing van het koninklijk besluit dd. 9 juli 1929, gewijzigd bij koninklijk besluit van 27 december 1930;

Dat voornoemde heer Van den Bussche q.q. wettelijk bevoegd was om in rechte op te treden namens en voor rekening van de Stad Mechelen, die hem daartoe wettelijk had aangesteld; dat de eerste rechter hem

trouwens akte heeft verleend dat hij verscheen om te vervolgen en te benaastigen namens voormelde Stad;

Overwegende dat het niet betwist wordt dat de dagvaarding om te verschijnen voor de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen, dewelke aan de heer Van den Bussche q.q. betekend werd bij exploit van deurwaarder Frans Aerts d.d. 4 juli 1956 regelmatig en geldig is;

Dat door dit exploit de Stad Mechelen rechtsgeldig gedagvaard werd, zodat de nietigheid van het exploit van deurwaarder Heremans praktisch zonder uitwissel blijft daar het overbodig was;

Overwegende dat uit deze beschouwing volgt dat de vordering tot herziening der onteigeningsvergoedingen van geïntimeerden ontvankelijk is, zoals de eerste rechter, doch om andere redenen, het vastgesteld heeft;

II. Wat betreft de vordering in tussenkomst:

Overwegende dat deurwaarder Heremans door geïntimeerden voor het Hof in tussenkomst wordt opgeroepen, ten einde de besluiten te nemen die hij nuttig acht voor de verdediging van zijn belangen en in ieder geval om te horen zeggen dat het tussen te komen arrest hem zal gemeen zijn;

Overwegende dat luidens artikel 466 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering geen tussenkomst (in graad van beroep) ontvangen zal worden tenzij vanwege diegenen die het recht zouden hebben als derde persoon verzet te doen tegen het vonnis; dat overeenkomstig artikel 474 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een partij verzet door derden kan vormen tegen een vonnis dat zijn rechten benadeelt en wanneer zij in de zaak niet betrokken werd;

Overwegende dat de rechtspraak oordeelkundig aanneemt, steunende op de geest en het doel van de wet, dat de partijen een derde in tussenkomst voor het Hof mogen roepen die vrijwillig in het geding zou kunnen tussenkomen, maar dat zij geen veroordeling tegen hem mogen vorderen (Cass. 4 maart 1955, Pas. 1955, I, 732 en nota R.H.; Cass. 23 april 1950, Pas. 1951, I, 169);

Overwegende dat ter zake aan de deurwaarder Heremans verweten wordt de fout te hebben gepleegd het exploit van rechtsingang overhandigd te hebben aan de stadssecretaris van Mechelen die niet bevoegd was om dit exploit geldig te ontvangen; dat dienvolgens Heremans een moreel en zelfs eventueel een materieel belang erbij heeft zijn handelwijze te rechtvaardigen;

Overwegende dat de vordering, die ertoe strekt het tussen te komen arrest aan partij Heremans gemeen te horen verklaren, ontvankelijk en gegrond is;

Om deze redenen:

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, waarvan toepassing werd gedaan;

Gehoord in openbare zitting gegeven het advies van de Heer Advocaat-generaal van den Eynde de Rivieren, conform aan huidige beslisning, behalve wat betreft de ontvankelijkheid van de vordering in tussenkomst;

Alle andere of strijdige besluiten verwerpende;

Ontvangt het beroep en de vordering in tussenkomst tegen de deurwaarder Heremans gericht;

Er over rechtdoende:

Arrest

Gezien het vonnis, in eensluitende expeditie voorgelegd, der burgerlijke Rechtbank van Hasselt, tegensprekelijk gedragen den 18 April 1956;

Overwegende dat het beroep en het incidenteel beroep tegen deze beslissing gericht, regelmatig zijn naar den vorm, tijdig werden ingeslagen en ontvankelijk zijn;

Overwegende dat beide partijen pleitbezorger aanstelden;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis, ingeleid door appellante Minette de Tillesse, tot doel heeft de echtscheiding te horen uitspreken ten nadele van geïntimeerde op hoofdeis, van Hövell tot Westerflier;

Dat deze laatste, bij wederreis, dezelfde vordering ingespannen heeft tegen appellante, eis gebaseerd op dezelfde grieven als deze ingeroepen tot staving van de hoofdeis;

Ontvankelijkheid van de eisen:

Overwegende dat blijkt uit de voor het Hof bijgebrachte stukken, dat appellante Minette de Tillesse, Belg van geboorte, in het huwelijk is getreden met geïntimeerde, Nederlander van nationaliteit, den 9 december 1940, te Abée-Scry, in België, dat zij, verklaart heeft op 17 februari 1941, in overeenstemming met de voorschriften van het Koninklijk Besluit van 14 december 1932, dat zij hare oorspronkelijke nationaliteit wilde bewaren, zodat zij dient beschouwd te worden als Belg;

Overwegende dat partijen bijgevolg onderworpen zijn, wat betreft hun stand en bekwaamheid, ieder aan hun nationale wet, daar artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek, alsmede de regels van het internationaal privaatrecht, van toepassing in België, voorschrijven dat ieder onderhorige te dien opzichte onderworpen blijft aan zijn eigen wet;

Overwegende dat het Hof van Cassatie (Verenigde Kamers) in zijn arrest van 16 februari 1955 beslist heeft dat de Belgische echtgenoot geoorloofd is de echtscheiding te vorderen tegen zijn echtgenoot, van een andere nationaliteit, voor zoveel de nationale wet van deze laatste de echtscheiding erkent; dat een Italiaan b.v. zich tegen zulke eis, kan verzetten daar de Italiaanse wet de echtscheiding niet toelaat, en dat moet vermeden worden dat een der echtgenoten onder de banden van het huwelijk zou moeten blijven leven, terwijl de tweede over zijn vrijheid zou mogen beschikken; (commentaar onder de publicatie van voorgemeld arrest, met samenvatting van Procureur-Generaal Hoyoit de Termicourt: J. Tr. van 10-17 april 1955, blz. 252);

Overwegende dat zulks het geval niet is voor de Nederlandse onderhorigen, waarvan de nationale wet het principe van de echtscheiding erkent, zij het dan ook op grondslagen die enigszins verschillend zijn van deze van de Belgische wet; dat hiervan het gevolg is dat het stelsel gehuldigd door de hoogste jurisdictie, geen belet daartelt voor het toestaan van de echtscheiding tussen een Belg en een Nederlander in een geschil onderworpen aan een Belgische Rechtbank;

Overwegende anderzijds dat de vereisten van de Nederlandse wet, opdat de echtscheiding uitgesproken in den vreemde, haar volledig uitwerkkel zou kunnen hebben in Nederland, niet dusdanig zijn dat «altijd aan de vordering, ten grondslag moet liggen een feit, dat zowel door de ene als door de andere wetgeving als scheidingsgrond erkend wordt, dat het voldoende is dat de echtscheiding mogelijk zij, zowel volgens de ene als volgens de andere wetgeving — zij kan

evenwel verkregen worden op grond van twee feiten, wanneer de ene wel in de «lex patriae» doch niet in de «lex fori» als echtscheidingsgrond voorkomt, terwijl de andere wel in de «lex fori» doch niet in de «lex patriae» genoemd is» (Grondslagen en beginselen van het Nederlands internationaal privaatrecht - Prf. Dr. S. Van Brakel nr 129 en volgende);

Overwegende dat appellante een reeks grieven tegen haar man aanhaalt, waarin mishandelingen en grove beledigingen de voorname plaats bekleden, maar dat eveneens feiten van buitenechtelijke betrekkingen ten zijnen laste ingeroepen worden;

Overwegend dat deze grieven door de Belgische wet aanvaard worden als grondslag tot echtscheiding, terwijl de Nederlandse wet de eerste soort niet erkent;

Overwegende dat indien appellante het overspel van de man mag doen gelden voor haar nationale jurisdictie als belediging, zij dezelfde feiten, onder hunne blote benaming of qualificatie, voor de Nederlandse rechtbanken zou kunnen inroepen;

Overwegende dat uit de voorgaande beschouwingen blijkt dat de Nederlandse wetgeving en rechtsleer, inzake echtscheiding, het conflict tussen de twee nationale wetten der partijen, in een positieve zin heeft opgelost, zodat het niet te vrezen valt, dat, na de uitspraak van de echtscheiding, in de veronderstelling dat de vordering zou gegrond zijn, op grondslagen erkend in beide landen, een der partijen zou gebonden blijven door de banden van het huwelijk en de andere niet;

Overwegende dat de hoofdeis dus dient ontvankelijk verklaard te worden;

Overwegende dat de wederreis eveneens ontvankelijk is, daar hij steunt op dezelfde grieven, en voornamelijk op het overspel van de vrouw, grondslag die aanvaard wordt, zowel door de Belgische als door de Nederlandse wet;

Gegrondheid van de eisen:

Overwegende dat appellante haar bewijsvoering voornamelijk staft op door haar bijgebrachte documenten, onder andere brieven uitgaande zowel van haar zelf, als van haar echtgenoot of van derden;

Overwegende dat de eerste Rechter geacht heeft dat deze bewijsmiddelen dienden aangevuld door andere, namelijk door getuigen, om reden dat de voorgelegde bescheiden in zichzelf niet duidelijk genoeg zijn betreffende de talrijke tekortkomingen en grieven die aan geïntimeerde verweten worden;

Overwegende dat het Hof deze zienswijze kan bijtreden bijzonder voor wat betreft de aantijgingen van overspel, ten laste van de echtgenoot, waarvan het bewijs onontbeerlijk is in huidig geschil;

Overwegende dat de eerste Rechter, anderzijds terecht geïntimeerde toegelaten heeft het bewijs te leveren van zekere feiten tegen zijn echtgenote, dewelke, waren zij bevestigd, de vordering zou kunnen verrechtvaardigen;

Overwegende dat in dit geval, nochtans er zou moeten, zoals door de eerste Rechter het deed, rekening gehouden worden met de mogelijkheid, dat de fouten begaan door de echtgenote, het gevolg zouden kunnen geweest zijn van het voorgaand wangedrag van haar man; dat om die reden dan ook beroepster tot de door haar aangeboden bewijsvoering dient toegelaten te worden;

Incidenteel beroep:

Overwegende dat geïntimeerde, reeds in eerste instantie, gevraagd heeft dat de door appellante voorgebrachte documenten, uit de debatten zouden ver-

wijderd worden, om reden dat ze deze bescheiden op onrechtmatige wijze zou bemachtigd hebben; maar dat hij niet vroeg zulks te bewijzen;

Overwegende dat zijn aanbod tot bewijs desbetreffend, alhoewel voor de eerste maal, voor het Hof gedaan, bij middel van incidenteel beroep, dient ingewilligd te worden;

Gehoord de Heer Advocaat-Generaal J. Kellens in zijn gedeeltelijk eensluidend advies;

Gelet op artikelen 24 en 36 der Wet van 15 juni 1935;

Om deze redenen, en deze van de eerste Rechter;

Het Hof, uitspraak doende op tegenspraak en in openbare zitting;

Alle verdere en tegenstrijdige besluiten van de hand wijzende;

Verklaart de beroepen ontvankelijk en er over rechtdoende;

Over het beroep : Bekrachtigt het vonnis « a quo » in al zijn schikkingen;

Over het incidenteel beroep : Laat toe aan geïntimeerde, boven de feiten waarvan het hem toegelaten is het bewijs bij te brengen, tot staving van de weder-eis, het volgende feit eveneens te bewijzen : « dat omstreeks 15 januari 1955, profiterende van een reis van geïntimeerde, appellante een van de laden open-brak en zijn agenda's, zijn persoonlijke papieren en de voorgelegde brieven bemachtigde »;

Geeft akte aan appellante van haar voorbehoud van het recht onderhoudsgeld te vorderen voor haar-zelf, op voet van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek;

Behoudt de kosten voor en verzendt de zaak terug naar de eerste rechter voor verdere behandeling.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e Kamer. — 13 februari 1959.

Wn Voorzitter : M. E. Ceulemans.

Rechters : M.M. R. Dillen en W. Koll.

Advocaten : M.M. Van der Mensbrugge en Donckers loco Delwaide.

Bijkomende verbintenis aangegaan door de echtgenote van de hoofdschuldenaar. — Verbintenis om iets niet te doen. — Interpretatie (art. 1134 en 1135 B.W.B.). — Rechtsgevolg (art. 1142 en vlg.).

Wanneer de echtgenote van de hoofdschuldenaar zich tegenover de borg van de hoofdschuld verbindt een haar toebehorend onroerend goed niet te verkopen, noch in hypotheek te geven, noch er enig zakelijk recht op te vestigen, dan is zulks een verbintenis « om iets niet te doen ».

Vermits de rechter, op grond van de artikelen 1134 en 1135 B.W.B., een overeenkomst slechts mag uitleggen of aanvullen als ze onduidelijk, dubbelzinnig of onvolledig is, laten deze artikelen hem niet toe hoger omschreven verbintenis te interpreteren als een verbintenis « om iets te geven », meer bepaald als een belofte om de hoofdschuld te betalen in de plaats van de hoofdschuldenaar of om deze betaling bepaald te waarborgen met de onroerende goederen in kwestie.

Anderzijds is het overdreven te zeggen dat zulke verbintenis niet gesanctionneerd is en nooit enig verhaal kan openstellen, vermits de artikelen 1142 en vlg. voorzien dat de niet-naleving van een ver-

bintenis « om niet te doen » eventueel opgelost wordt door schadevergoeding « ex contractu ». Dit veronderstelt echter dat de schuldeiser der verbintenis bewijze dat hij uit de naleving der verbintenis zekere voordelen had kunnen putten, terwijl hij door de niet-naleving ervan benadeeld wordt.

J. & Evita Food Products t/ dame M en haar echtgenoot F.

Aangezien de vordering strekt tot veroordeling van de verweerster om aan aanleggers te betalen de som van 115.000 frank, op grond van een door haar aange-gane verbintenis om haar persoonlijke onroerende eigendom noch te verkopen noch te hypothekeren, welke verbintenis in rechte zou beduiden dat de verweerster zich zou verbonden hebben de gebeurlijke schuld van haar echtgenoot aan aanleggers te betalen of allermindst de terugbetaling ervan te waarborgen op haar goederen, dit alles, in acht nemende dat de schuld van 2e verweerder thans eisbaar en de belofte van de verweerster inmiddels geschonden is geworden;

Aangezien de feitelijke bestanddelen van de zaak als volgt kunnen samengevat worden;

Aangezien het vaststaat dat 2e verweerder op 24 december 1954 een kredietopening, groot 120.000 fr. bekam van de bank J. Van Breda te Lier, mits borgstelling van aanlegger Janssens; dat dezelfde dag de beide verweerders zich tegenover dezelfde verbonden een huis met tuin te Mortsel, Mechelse steenweg 42, noch te verkopen, noch in hypotheek te geven, noch er enig ander zakelijk recht op te vestigen, zonder de schriftelijke toestemming van de aanlegger en dit zolang deze borg blijft t.o.v. de bank J. Van Breda;

Dat overigens niet betwist wordt dat aanleggers momenteel recht hebben op 115.000 fr. hoofdens geld-sommen welke de aanlegger, met gelden van zijn firma (2e aanlegster) aan voormelde bank betaald heeft, ter ontlasting van 2e verweerder, welke zich thans in staat van falen bevindt, terwijl eveneens blijkt dat hogerbedoeld onroerend goed in de loop van 1956 bezwaard werd met niet minder dan drie hypotheeken ten voordele van een andere schuldeiser, zijnde de Antwerpse Hypotheekkas, hoofdens drie leningen bij voormelde maatschappij aangegaan;

Aangezien er geen betwisting bestaat omtrent deze gegevens maar dat partijen grondig van mening verschillen wat betreft de rechtsgevolgen van de onderhandse belofte waardoor verweerders zich samen verbonden hadden het onroerend goed van de verweerster niet te bezwaren;

Aangezien aanleggers inderdaad voorhouden dat de aanlegger zich niet als borg zou gesteld hebben indien verweerders hoger bedoelde belofte niet hadden aangegaan, en dat deze noodzakelijk insluit dat de verweerster zich impliciet mede-schuldnaars heeft verklaard ten opzichte van de aanlegger ten belope van de bedragen die hij als borg gebeurlijk zou moeten betalen, en dat, aanleggers hun verbintenis uitgevoerd hebbende, zij nu gerechtigd zijn betaling te eisen van hun medecontractant, en dit zowel van de 1e als van de 2e verweerders;

Aangezien verweerders ontkennen dat de verweerster zich ooit zou verbonden hebben om de door haar echtgenoot opgenomen schuld te betalen en dat zij zo ver gaan te beweren dat de belofte, vervat in de akte van 24 december 1954 een niet-gesanctionneerde verbintenis is waarvan de niet-nakoming geen enkel verhaal zou openstellen;

Aangezien de rechtbank zodoende gevat wordt om

de, juridische natuur en de strekking van de betwiste verbintenissen te bepalen;

Aangezien, bij de lezing ervan, onmiddellijk opvalt dat de akte tussen partijen van 24 december 1954 een verbintenis behelst «om iets niet te doen», m.a.w. een obligatio non faciendi, welke reeds in het romeins recht bekend was als één van de drie variëteiten van verbintenissen en die, in ons burgerlijk wetboek beschreven wordt in boek III, titel III, hoofdstuk III, afdeling 3;

Aangezien er ook een onbetwistbaar verband merkbaar is tussen de kredietopening, de borgstelling en de betwiste akte, wat duidelijk voortvloeit uit de overeenstemming hunner data, de hoedanigheid van de partijen, en uit de inhoud van de betwiste akte zelf; dat het derhalve wel vaststaat dat de ene verbintenis invloed uitgeoefend heeft op het afsluiten van de andere, en omgekeerd, wat echter nog niet noodzakelijk uitsluit dat één van de partijen misschien overdreven verwachtingen op één dezer verbintenissen zou gebouwd hebben;

Aangezien het ook duidelijk is dat de kredietopening de hoofdverbintenis is t.o.v. de borgstelling, en dat de belofte «om niet te bezwaren» een bijkomende verbintenis is opzichtens bedoelde borgstelling;

Aangezien de betwiste akte, aangegaan zijnde door beide echtelingen samen (beide verweerders), geldig de huwelijksgemeenschap bindt;

Aangezien tenslotte ook erkend wordt dat zij slaat op een persoonlijk onroerend goed van de vrouw, zodat door het feit zelf dit onroerend goed enigszins als zekerheid bij de zaak betrokken wordt, zonder dat de rechtbank thans hoeft te onderzoeken in welke mate dit juist het geval is en welke hiervan de preciese rechtsgevolgen zijn;

Aangezien aanleggers voorhouden dat er, bij toepassing van de artikelen 1134 en 1135 in de betwiste akte méér moet gezien worden dan hetgeen er woordelijk in te lezen staat, en wel dat 1e verweerster zich impliciet zou verbonden hebben tot het betalen van de hoofdsom in geval 2e verweerder in gebreke zou blijven;

Dat aangaande de draagwijdte van die artikelen het Hof van Verbreking er herhaaldelijk aan herinnerd heeft dat de rechter de bedingen van een overeenkomst niet mag omschrijven zijn, maar dat hij de inhoud van de overeenkomst niet mag wijzigen (Verbr. 8 januari 1920, Pasic, I, 18 en 2 december 1926, Pasic, I, 95);

Aangezien de betwiste akte duidelijk zegt wat ze bedoelt;

Dat het niet opgaat een eenvoudige verbintenis om iets niet te doen te interpreteren als een verbintenis om te geven;

Dat aanlegger mogelijk gedacht heeft dat de verbintenis van 1e verweester verder strekte, maar dat men daarom nog niet mag vermoeden dat verweerders dit ook zo aangevoeld of bedoeld hebben; dat het in elk geval uiterst gemakkelijk ware geweest 1e verweester te doen verklaren dat zij zich verbond tot het betalen van de schuld van haar man, wat echter niet in de akte te lezen staat;

Dat het volstaat er op te wijzen dat indien 1e verweester, in de plaats van zich te beperken tot een belofte van onthouding (zoals nu het geval is) integendeel hypotheek hadde verleend voor de schuld van haar echtgenoot, zij zelfs dan nog niet persoonlijk schuldenares van de hoofdschuld zou geworden zijn, zomin trouwens als 1e aanlegger door zijn borgstelling hoofdschuldenaar van de kredietopening zou

geworden zijn (zie De Page, VII, vol. 1, nr 721 en VI nr 946);

Aangezien men uit een eenvoudige verbintenis tot onthouding toch geen verder strekkende gevolgen mag afleiden dan uit de twee meest afdoende zekerheden welke ons recht kent;

Aangezien de omstandigheden dat de betwiste akte door beide verweerders ondertekend werd geen voldoende argument oplevert voor aanleggers stelling, vermits de ondertekening door de man, als hoofd der gemeenschap en als beheerder van de eigen goederen van zijn vrouw, hier voorzeker verantwoord was uit hoofde van het huwelijksgoederenrecht alleen;

Aangezien het akteren in de vorm, eigen aan de wederkerige overeenkomsten, vermoedelijk op een vergissing berust vermits partijen diezelfde dag reeds twee andere overeenkomsten tot stand brachten, dewelke wel een wederkerig karakter vertonen zodat men onwillekeurig ook voor de derde akte dezelfde vorm is blijven gebruiken;

Aangezien zulks echter niet beduidt dat aanleggers van alle rechtsvordering zouden verstoken zijn, vermits de artikelen 1142, 1143 en 1145 B.W.B. bepalen welke de rechten zijn van de schuldeiser ener verbintenis «om niet te doen»; dat aanleggers derhalve kunnen nagaan over welke rechten en uitvoeringsmogelijkheden zij zouden beschikt hebben indien de goederen in kwestie onbezwaard waren gebleven en welke hun aanspraken kunnen zijn nu de belofte door hun schuldenares niet gehouden werd;

Aangezien verbintenissen «om te doen of niet te doen», in geval van niet-naleving, meestal opgelost worden door aequivalente uitvoering, t.t.z. door het vorderen van schadevergoeding «ex contractu» zoals uitgedrukt wordt door artikel 1145 B.W.B. en voor zover het bestaan en de omvang van de schade bewezen worden;

Aangezien huidige vordering, zoals zij door de motieven der dagvaarding en door de besluiten nader toegelicht wordt, echter alleen strekt tot de dwanguitvoering van een verbintenis tot betalen; dat zelfs niet gezinspeeld wordt op schadevergoeding; dat de rechtbank dan ook het rechterlijk contract tussen partijen zou schenden indien zij daarin een impliciete vordering tot schadevergoeding zou willen zien;

Aangezien de vordering, zoals zij thans geformuleerd is en gesteund op de thans ingeroepen gronden, dan ook ongegrond is;

Om deze redenen :

...verklaart de vordering ontvankelijk doch, met het voorwerp en de motieven waarme zij thans gesteld wordt, ongegrond;

Wijst aanleggers af en veroordeelt hen tot de e-dingkosten.

NOOT: Men kan desaangaande een vergelijking maken met de gevolgen van de belofte van hypotheek, besproken bij De Page, VII, vol. 1, n^{rs} 724 tot en met 729.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

CORRECTIONELE RECHTBANK TE DENDERMONDE

4e Kamer. — 19 juni 1958.

Alleen-rechtsprekend recher : M. Zenner.

O.M. : M. Mertens.

Advocaten : Mrs Verwilghen en Van Assche.

Stedebouw. — Wetsbesluit van 2 december 1946. — De begrippen « bouwen » en « gebouw » in de zin van dit wetsbesluit.

De gemeente is niet gerechtigd de afbraak van een gebouw te vorderen, dat in strijd met de wetgeving op de stedebouw is opgericht; artikel 27 van het wetsbesluit van 2 december 1946 kent die bevoegdheid inderdaad uitsluitend toe aan de Minister van Openbare Werken.

De toelating tot oprichting van de in voormeld wetsbesluit bedoelde gebouwen moet zowel vóór als na de goedkeuring van de aanlegplannen worden aangevraagd. Zo blijktens talrijke beslissingen van de Raad van State de wetgeving op de urbanisatie aanleiding kan geven tot de grootste willekeur en tot machtsmisbruik, waardoor de rechtmatige belangen van de burgers in belangrijke mate worden geschaad, is de rechter wegens het beginsel van de scheiding der machten niet bevoegd na te gaan, of die wetgeving in de regel al dan niet willekeurig wordt toegepast; hij mag alleen onderzoeken, of de verdachte de hem ten laste gelegde overtreding van een bepaling dezer wetgeving heeft gepleegd.

Door « bouwen » in de zin van meergemelde wetgeving moet worden verstaan het oprichten van een constructie met een karakter van zekere duurzaamheid, bestaande uit een samenstelling van definitief aan elkaar gehechte materialen.

Een landhuisje, dat een louter timmerwerk is, bestaand uit voorlopig aan elkaar gehechte geprefabriceerde panelen, niet in de grond vastzittend, doch eenvoudig op de bodem rustend, vertoont geen enkel kenmerk van duurzaamheid.

O.M., Belg. Staat (Minister van Openbare Werken en Wederopbouw) en de gemeente Waasmunster t/
Fr Vos A.

Overwegende dat verdachte vervolgd wordt om bij inbreuk op art. 18, 27 en 31 van het Besluit — Wet van 2 december 1946 op het grondgebied van de gemeente Waasmunster te hebben gebouwd tussen mei en november 1957;

Overwegende dat verdachte eigenaar is van een perceel bos gelegen te Waasmunster «Heykant», waarin hij, midden in het bos een houten landhuisje heeft laten optrekken; dat het Openbaar Ministerie en de Burgerlijke Partijen — de gemeente Waasmunster en de Belgische Staat — beweren dat het optrekken van dit landhuisje verricht werd in strijd met de schikkingen van het Besluit — Wet van 2 december 1946 betreffende het bouwen, afbreken of heropbouwen in bepaalde gemeenten, waaronder de gemeente Waasmunster bij Regentsbesluit van 31.10.1945 werd gerangschikt; dat de burgerlijke partijen de afbraak van het bedoeld landhuisje vorderen;

Overwegende dat in elk geval, de gemeenteverheid niet gerechtigd is de afbraak te vorderen van een gebouw dat in strijd met de wetgeving op de urbanisatie werd opgericht; dat inderdaad art. 27 het recht de afbraak te vorderen uitsluitelijk voorbehoudt aan de Minister van Openbare Werken;

Overwegende dat verdachte ten onrechte houdt staan dat de tegen hem ingestelde strafvordering nietig is omdat de dagvaarding vermeldt dat de gemeente Waasmunster aan de Wetgeving over de Urbanisatie werd ondergeschikt door een Besluit van 4 oktober 1945, dan wanneer het in werkelijkheid een besluit is van 31.10.1945; dat deze materiële missing echter niet van aard is om de nietigheid van de vervolging te veroorzaken;

Overwegende dat het evenzo terzake zonder nut voorkomt na te gaan of het landhuisje werd geplaatst vóór of na de goedkeuring van de bijzondere aanlegplannen van de gemeente Waasmunster; dat het immers vaststaat dat het zonder toelating van de overheid werd opgericht en dat de toelating tot oprichten van de gebouwen welke door het Besluit — Wet van 2.12.1946 worden bedoeld, zowel vóór als na de goedkeuring der aanlegplannen dient te worden gevraagd;

Overwegende dat verdachte verder breedvoerig poogt te bewijzen dat de wetgeving inzake urbanisatie aanleiding geeft tot de grootste willekeur en tot machtsmisbruiken, door dewelke de rechtmatige belangen der burgers in grote mate worden geschaad; dat, zo zulks aan de hand van de menigvuldige beslissingen van de Raad van State schijnt bewezen te zijn, de rechtbank nochtans op grond van het principe van de scheiding der machten niet bevoegd is om na te gaan of die wetgeving in de regel al dan niet willekeurig wordt toegepast; dat alleen door de Rechtbank dient te worden nagegaan of de daad wegens dewelke verdachte voor deze zetel vervolgd wordt, al dan niet het misdrijf uitmaakt waarvan door het Openbaar Ministerie op grond van art. 13, 27 en 31 van het Besluit — Wet van 2.12.1946 de beteugeling wordt gevorderd, het is te zeggen of verdachte al dan niet inbreuk heeft gepleegd tegen de urbanisatiewetgeving door het oprichten van kwestig landhuisje;

Overwegende dat door « bouwen » — zoals klaarblijkelijk wordt bedoeld door deze wetgeving — dient te worden verstaan het optrekken van een constructie met een zeker karakter van bestendigheid bestaande uit een samenstelling van definitief aan elkaar gehechte materialen; dat deze bedoeling spruit uit de gronden zelf waarop het Besluit — Wet van 2 december 1946 berust; dat deze besluit-wet werd genomen met het doel te beletten dat de uitwerking van de algemene en bijzondere aanlegplannen van de gemeenten op dewelke de urbanisatiewetgeving toepasselijk is gemaakt, onmogelijk zou worden gemaakt; dat door het bouwen te onderschikken aan administratieve toelatingen de wetgever heeft willen, enerzijds vermijden dat de percelen welke tengevolge van de aanlegplannen ten algemene nutte dienen te worden onteigend intussen zouden worden voorzien van constructies welke niet meer kunnen worden weggenomen zonder de onteigening én moeilijker én duurder te maken en anderzijds dat de op te richten constructies het omgevend natuurschoon zouden ontsieren;

Overwegend dat het zogezegd landhuisje van verdachte geen enkel karakter van bestendigheid vertoont; dat het gaat over een louter timmerwerk, bestaande uit voorlopig aangebrachte geprefabriceerde panelen (zie inleidend P.V.); dat deze elementen niet aan de grond vastliggen, doch eenvoudig op de bodem rusten; dat bovendien, volgens verklaring ter zitting afgelegd door de verbalisant zelf, het landhuisje zeer moeilijk zichtbaar is vanop de aanpalende wegen en zeker niet van aard is enige schade te berokkenen aan het omgevend natuurschoon; dat uit de uitleg door verdachte verstrekt verder blijkt dat hij het huisje heeft opgericht

in afwachting dat hij kan overgaan tot het bouwen van een bungalow — hetgeen hij beweert binnen korte tijd te zullen verwezenlijken — en omdat de gezondheidstoestand van zijn echtgenote bij hoogdringendheid de buitenlucht vereist; dat dit landhuisje dan ook niet kan worden aangezien als een gebouw waarvan het bouwen onderhevig is aan de beschikking van het Besluit-Wet van 2 december 1946 (Beroep Gent 26.3.1955; Pol. Nivelles 16.6.1950, Res & Jura imm. 1955, bl. 599); dat deze constructie daarenboven op enkele uren kan worden weggenomen zo zulks noodzakelijk mocht voorkomen;

Overwegende dat het niet ten genoegen van rechte bewezen is dat verdachte zich schuldig heeft gemaakt aan het hem ten laste gelegde en hiervoren omschreven feit;

Overwegende dat de burgerlijke partijen trouwens niet eens bewijzen noch zelfs beweren dat het perceel — eigendom van verdachte — één der percelen is waarop een aanlegplan zou toepasselijk zijn;

Op burgerlijk gebied :

Overwegende dat verdachte, dienende vrijgesproken, de rechtbank niet bevoegd is om te kennen over de eisen van de burgerlijke partijen;

Om die redenen :

De Rechtbank, rechtdoende op tegenspraak, Ontslaat verdachte De Vos André van het vervolg zonder kosten;

Kosten ten laste van de Staat;

Op burgerlijk gebied :

De Rechtbank verklaart zich onbevoegd om te kennen over de eis van de burgerlijke partijen; zegt dat ze zelf de kosten hunner aanstelling zullen te dragen hebben.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE SINT-NIKLAAS

1e Kamer. — 13 mei 1958.

Voorzitter : M. Dirix,

Rechters : M.M. Maes en Elewaut.

Referendaris : M. Cloquet.

Advocaten : Mrs. Van Dessel en Orban.

Koopman. — De ondernemer van het dorsen van oogsten is niet koopman.

De manufactuur- of fabrieksondernemingen blijven van burgerlijke aard voor zover het een verwerking betreft, die normaal bij de landbouwbedrijven behoort (artikel 2 W.v.K., gewijzigd bij de wet van 3 juli 1956).

Het dorsen van oogsten behoort normaal tot het landbouwbedrijf: de ondernemer is derhalve niet koopman.

N.V. Assurantie van de Belgische Boerenbond
t/ Burm.

Overwegende dat de manufactuur- of fabrieksondernemingen van burgerlijke aard blijven voor zover het een verwerking betreft die normaal bij de landbouwbedrijven behoort (artikel 2, Wetboek van Koophandel, herzien bij de wet van 3 juli 1956);

Overwegende dat het dorsen van oogsten normaal tot het landbouwbedrijf behoort;

dat de dorsondernemer derhalve geen handelaar is;

Overwegende dat eiseres ten onrechte staande houdt

dat het commercieel karakter van het bedrijf van verweerder zou spruiten uit de herhaling van de daden, of uit de speculatie op andermans arbeid, of uit het gebruiken van machines;

dat de landbouwer die zelf zijn oogst dorst met de machine en met de hulp van knechten, daarom geen handelaar wordt;

dat zoals het terecht werd opgemerkt « si la transformation relève normalement des entreprises agricoles, c'est à dire si habituellement les entreprises de l'espèce se livrent elles-mêmes à la fabrication considérée, celle-ci n'en sera pas moins civile pour être pratiquée par un industriel quelconque » (Paul Demeur, Revue des Sociétés, 1957, blz. 26);

dat, zoals een andere auteur het aanstipt (del Marmol, Revue de la Banque, 1956, blz. 507) de wetgever buiten de sfeer van de daad van koophandel heeft gelaten « la transformation primaire de produits relevant normalement et traditionnellement de l'entreprise agricole » (Memorie van toelichting - Senaat, 1952-53, nr 141, blz. 3);

Overwegende dat het kan besproken worden of een ambachtsman die landbouwarbeid verricht als een handelaar kan beschouwd worden wanneer zijn arbeid met levering van waar gepaard gaat;

doch dat eiseres alleszins niet kan beweren dat verweerder als landbouw-ambachtsman zou kunnen beschouwd worden, vernits zij zelve beweert dat verweerder op de arbeid van werklieden speculeert die niet noodzakelijk leden van zijn familie zijn;

Om deze redenen :

De Rechtbank, makende melding dat artikels 2 en 30 tot 42 van de wet van 15 juni 1935 nageleefd werden,

Verklaart zich onbevoegd « ratione materiae », verklaart de vordering dienvolgens niet ontvankelijk en wijst ze al dusdanig van de hand;

Verwijst eiseres in de kosten.

VREDEGERECHT TE BRUGGE

2e kanton. — 26 december 1955.

Rechter : M. van Rollegem.

Advocaten : Mrs. Leys, Matthys en Ancot.

Arbeidsongeval. — Aan het kind van het overleden slachtoffer toekomstige lijfrente. — Geen verwijls- noch gerechtelijke intresten. — Aangifte van het ongeval. — Mogelijkheid van verschillende verzekeringen.

Uit art. 4 onder B. van de Arbeidsongevallenwet van 24 december 1903 blijkt, dat het kind recht heeft op een lijfrente, gelijk aan 15 % van het jaarlijks loon, wanneer het mag rekenen op de hulp van zijn niet overleden ouder (hetgeen het geval is bij wettige kinderen en bij door de vader en de moeder erkende natuurlijke kinderen) en op een lijfrente, gelijk aan 20 %, wanneer beide ouders overleden zijn of de ouder, die alleen het kind erkend heeft, overleden is, of wanneer het kind door geen van beide ouders erkend is en de moeder het slachtoffer is van het ongeval.

Een veroordeling tot verwijls- of gerechtelijke intresten is niet mogelijk daar de vergoedingen inzake arbeidsongevallen een forfaitair karakter hebben. Aangifte van het ongeval moet worden gedaan

door de werkgever of zijn afgevaardigde; door afgevaardigde wordt niet verstaan het verzekerings-organisme.

Het is niet vereist, dat een enkele verzekering noodzakelijk moet omvatten alle werken van de werkgever, indien de werkzaamheden van verschillende aard zijn of in verschillende gebouwen worden verricht.

Maeckelberghe M. t/ cs. Walgraeve en cons. Walgraeve t/ N.V. «De Vaderlandsche» (La Patriotique).

Overwegende dat de hoofdeis strekt tot de solidaire veroordeling van gedaagden in betaling van de som van 78.453,50 frank meer de vergoedende intresten vanaf de dag van het ongeval, de gerechtelijke intresten en de gedingskosten;

Overwegende dat volgende omstandigheden moeten in het licht gesteld worden:

de hoofdeiseres handelt als datieve voogdes over de minderjarige Rita Buffel, natuurlijk erkend kind van wijlen Simone Buffel — voornoemde Simone Buffel was in dienst van wijlen Oscar Walgraeve en is op 25 juli 1954 het slachtoffer geworden van een arbeidsongeval te Wenduine —

als basisloon wordt aangegeven de som van 44.075 frank, daar bij het maandelijks loon van 2.000 frank nog een dagelijkse som van 55 frank voor kost en inwoon dient gevoegd te worden;

Overwegende dat de erven Walgraeve bij deurwaarders akte dd. 1 juli 1955 de N.V. «De Vaderlandsche» in vrijwaring dagvaardden;

Overwegende dat het past beide zaken samen te voegen en door één en hetzelfde vonnis te beslechten;

1) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden aanvaarden dat wijlen Simone Buffel het slachtoffer is geweest van een arbeidsongeval toen ze in dienst stond van de decujus van de oorspronkelijke gedaagden; dat zij ook aanvaarden dat de persoon, in wiens voordeel de toepassing van de wet van 1903 wordt gevraagd, het natuurlijk erkend kind van het slachtoffer is;

2) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden vooreerst opwerpen dat de oorspronkelijke aanlegster niet bewijst dat ze de datieve voogdes is over kwetsieve minderjarige;

Overwegende dat ze dit wel bewijst door voorlegging van een P.V. van familierraad dd. 14 maart 1955;

3) Overwegende dat de oorspronkelijke aanlegster het recht heeft en de macht bezit om alleen en zonder enige machtiging die vordering in te stellen, daar het niet gaat om een onroerende rechtsvordering;

4) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden opwerpen dat de vergoedingen slechts kunnen uitbetaald worden op basis van 15 % van het jaarlijks loon en niet, zoals gevorderd wordt, op basis van 20 %;

Overwegende dat die kwestie geregeld wordt door het artikel 4, letter B van de samengeordende wet van 1903, en dat uit die tekst blijkt:

de eerste alinea voorziet het geval van de wettige kinderen en de natuurlijk erkende kinderen, wees van vader of moeder en neemt als basis van de rente 15 %;

de tweede alinea voorziet hetzelfde geval doch de kinderen zijn wees van vader en moeder — ook nog het geval van natuurlijk niet erkende kinderen door de moeder die slachtoffer is van een arbeidsongeval. Alsdan bedraagt de basis 20 %;

Overwegende dat daaruit blijkt dat het kind een rente ontvangt op basis van 15 % wanneer het op de hulp mag rekenen van zijn niet overleden ouder (het-

geen het geval is bij wettige kinderen of natuurlijk erkende kinderen door de vader en de moeder); wijl de rente berekend wordt op basis van 20 % wanneer beide ouders overleden zijn of wanneer de ouder, die alleen erkende, overleden is of wanneer het kind niet erkend werd door geen van beiden en dat de moeder het slachtoffer is van het ongeval;

Overwegende dat die logische zienswijze aanvaard wordt door de rechtsleer;

Overwegende dat in het werk van Delaruière et Namèche (uitgave 1947, bl. 323, n° 273) het volgende te lezen staat: «Enfant naturel reconnu par la victime seulement: si cette victime est la mère, le père qui n'a pas reconnu l'enfant n'existe pas aux yeux de la loi; l'enfant devra donc être considéré comme orphelin de père et de mère et aura droit à la rente de 20 %»;

Overwegende dat die zelfde zienswijze gedeeld wordt door Prof. Van Goethem in zijn werk «Sociale voorzorg» (bl. 14): «Voor de kinderen beneden 18 jaar dient onderscheid gemaakt te worden tussen het geval dat de kinderen opkomen samen met de overlevende echtgenoot (hun vader of hun moeder) en het geval dat zij alleen als rechthebbende opkomen. In het tweede geval ontvangen zij ieder een tijdelijke rente tot hun 18^e jaar, gelijk aan 20 % van het jaarlijks loon»;

5) Overwegende dat ook het basisloon betwist wordt;

Overwegende dat de oorspronkelijke aanlegster het als volgt bepaalt: maandelijks loon: 2.000 frank per maand + 55 frank per dag als vergoeding voor kost en inwoon gedurende 365 dagen;

Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden het vaststellen op 40.500 frank omdat het slachtoffer binst de zondagen niet werkte en derhalve dan geen kost en inwoon kreeg;

Overwegende dat de oorspronkelijke aanlegster beweert dat het slachtoffer ook 's zondags op haar werk bleef, zodat ze ook dan genoot over die voordelen «in natura»; dat die bewering niet afdoende bewezen is;

Overwegende dat de vergoeding van 55 frank als billijk voorkomt; dat het K.B. dd. 21 maart 1954 de maaltijden berekent op basis van 10, 20 en 15 frank voor de maatschappelijke veiligheidsbijdragen;

Overwegende dat het basisloon dan ook mag berekend worden op basis van 40.500 frank;

6) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden doen opmerken dat geen veroordeling tot uitbetaling van een kapitaal kan worden uitgesproken;

Overwegende dat inderdaad in principe de vergoedingen in rente uitbetaald worden;

Overwegende dat in geval van een arbeidsongeval met dodelijke afloop de uitbetaling van een derde slechts kan geschieden ten voordele van de overlevende echtgenoot en van de bloedverwanten in opgaande linie;

7) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden ook opwerpen dat niet kan veroordeeld worden tot verwijls- noch tot gerechtelijke intresten;

Overwegende dat inderdaad dergelijke veroordeling niet mogelijk is vermits de vergoedingen in zake arbeidsongevallen een forfaitair karakter hebben (accidents du travail et maladies professionnelles par Simone David in J.T. van 27 maart 1955);

8) Overwegende dat de oorspronkelijke gedaagden eindelijk doen opmerken dat de solidairlijke veroordeling niet kan gevorderd worden;

Overwegende dat inderdaad de erfgenamen gehouden zijn tussen te komen in het passief van de erfenis naar gelang de fractie in de nalatenschap tot dewelke zij geroepen worden (Dekkers, deel III, n° 723);

9) Overwegende dat de aanleggers in vrijwaring aan de gedaagde in vrijwaring aanwrijven dat zij geen aangifte van het ongeval heeft willen doen ;

Overwegende dat dergelijke aangifte moet gedaan worden door de werkgever of zijn afgevaardigde (de Biseau de Hauteville n° 207 - Delaruwière et Namèche n° 431) ; dat door afgevaardigde niet wordt verstaan het verzekeringsorganisme ;

10) Overwegende dat de gedaagde in vrijwaring besluit tot de ongegrondheid van de eis in vrijwaring omdat de decujus geen verzekering had aangegaan ten voordele van het huispersoneel noch omtrent de uitbating van de « Châlet du Lac » te Wenduine ;

Overwegende dat, tot staving van haar bewering, gedaagde in vrijwaring de volgende documenten voorlegt :

a) verzekeringspolis tegen werkongevallen dd. 26 januari 1959 ; gewaarborgd wordt « alle risico beschreven in de polis en te zijnen laste gelegd door de wetten van 24 december 1903 en volgende samengeordend volgens K.B. dd. 28 september 1931 en aangevuld door het besluit van 9 juni 1945 ». De onderneming bestaat in « Aannemer - elektriker - radiotechniker, met plaatsingen van apparaten, met alle vervoer, moto en luchtverkeer uitgesloten - installateur en openluchtverlichtingen, enz. » ;

b) tweede bijvoegsel dd. 29 januari 1951 : « De volgende tijdelijke werken worden uitgevoerd door het personeel van verzekeringsaannemer, en eventueel bijkomend personeel speciaal aangeworven : voor het bouwen van een grote luthof te Wenduine ; aanbrenge van gronden (opvoeren) - lossen van stenen en grond - metsen en dienen - glaswerk - schilderwerk ;

c) derde bijvoegsel dd. 23 mei 1952 betreffende het bediendenpersoneel ;

d) zeven loonstaten waarvan alleen de laatste van enig belang is ; hij slaat over 1953 en geeft onder de rubriek werklieden - Vrouwelijk - meerderjarig aan : 1 - 180 werkdagen - bruto loon in geld : 18.000 frank ;

Overwegende dat de aanleggers in vrijwaring vooral deze loonaangifte inroepen en de omstandigheid dat de premies met dit bestanddeel rekening houdend, werden berekend en ontvangen ;

Overwegende dat niet ernstig kan worden betwist dat het slachtoffer dienstmeid was (bewijs : dagvaarding in vrijwaring) ;

Overwegende dat uit het onderzoek van het strafdossier het volgende blijkt :

1. stuk 11 : dat de lijst van de slachtoffers van de ramp bevat, geeft het slachtoffer aan als « boekbindster » - (relieue de livre),

2. stuk 13 : de enige die desaangaande inlichtingen had kunnen verstrekken is Buffel Simone, die echter overleden is en die de boekhoudster en schrijfster was,

3. in alle andere stukken wordt ze als meid aangegeven : stukken 25, 31, 94 zijnde de verklaring van de schoonbroeder van wijlen Oscar Walgraeve, 95, zijnde de verklaring van de dochter van wijlen Oscar Walgraeve, 119 en 123, zijnde de verklaring van de weduwe Oscar Walgraeve ;

Overwegende dat de beginselen van de wet van 1903 uitgebreid werden op het huispersoneel bij de B.W. 20 september 1945 ;

Overwegende dat moet aangestipt worden dat de polis, alhoewel opgemaakt in 1949 en alhoewel het gedrukte gedeelte de wet van 9 juni 1945 meldt, niet de minste allusie aan de besluitwet van 20 september 1945 voornoemd doet ;

Overwegende dat het verzekeringswezen afzonderlijke formulieren gebruikt voor de verzekering van werklieden - bedienden enerzijds en van huispersoneel anderzijds ;

Overwegende dat in voornoemde polis de onderneming wordt beschreven als zijnde deze van aanneming in electriciteit en radiotechniek ; dat op 29 januari 1951 daarbij gevoegd werd het bouwen van een grote luthof te Wenduine ;

Overwegende dat noch in de polis noch in dit bijvoegsel er spraak is van huispersoneel noch van hoteluitbating ;

Overwegende dat aanleggers in vrijwaring thans willen doen aannemen dat het slachtoffer behulpzaam was bij het bouwen van voornoemde luthof en namelijk « stenen en grond aanbracht » ;

Overwegende dat het vooreerst weinig aanneembaar is dat een vrouw zal helpen in het bouwen van een huis ;

Overwegende dat vervolgens, toen het ongeval gebeurde het bouwen reeds sedert lang een gedane zaak was ;

Overwegende dat aanleggers in vrijwaring ook willen doen aanvaarden dat het slachtoffer behulpzaam was in de uitbating van het luthof ;

Overwegende dat het volstaat daarop te antwoorden dat alleen verzekerd werden de electriciteitsonderneming en het bouwen van de luthof, doch niet de uitbating van deze laatste ;

Overwegende dat in hun laatste besluiten de aanleggers in vrijwaring willen doen geloven dat het slachtoffer ook in de electriciteitsonderneming hielp ; dat die bewering als niet ernstig voorkomt ; dat het ongeval gebeurde niet in de electriciteitsonderneming, doch in het hotelbedrijf ;

Overwegende dat samenvattend :

1. ofwel wijlen Buffel dienstmeid was te Brugge en te Wenduine, in dit geval moet de verzekeringsmaatschappij « De Vaderlandsche » niet tussenkomen, want wijlen Oscar Walgraeve verzekerde zijn dienstpersoneel niet bij « De Vaderlandsche » ,

2. ofwel was ze arbeidster bij het bouwen van de luthof : moest dit bewezen zijn, « quod non », kan « De Vaderlandsche » niet veroordeeld worden omdat, toen het ongeval gebeurde, het bouwen reeds lang tot het verleden behoorde,

3. ofwel was ze arbeidster in de uitbating te Wenduine ; in dit geval moet « De Vaderlandsche » niet tussenkomen, want wijlen Walgraeve verzekerde het personeel, dat in dergelijke onderneming werkzaam was, niet,

4. ofwel was ze arbeidster in de electriciteitsonderneming : moest dit bewezen zijn, « quod non », kan « De Vaderlandsche » niet veroordeeld worden omdat, toen het ongeval gebeurde het slachtoffer werkzaam was in een andere onderneming dan voornoemde ;

Overwegende dat de omstandigheid dat het slachtoffer de vergoeding wegens betaald verlof ontving niet kan ingeroepen worden tegenover de verzekeringsmaatschappij ;

Overwegende dat het slachtoffer als dienstmeid buiten het toepassingsdomein van de wetgeving in zake betaald verlof viel en dat ze ook als dusdanig niet moest aangegeven worden in de loonaangiften aan het verzekeringsorganisme daar in zake verzekering van huispersoneel de premie forfaitair is ;

Overwegende dat, voor het geval wijlen Oscar Walgraeve het slachtoffer beschouwde als dienstmeid, hetgene als bijna zeker voorkomt, hij uit onwetendheid haar aangaf aan de kas voor betaalde verlofdagen en haar loon aangaf aan het verzekeringsorganisme ;

Overwegende dat, voor het geval wijlen Oscar Walgraeve het slachtoffer als arbeidster in het hotelbedrijf beschouwde hij alsdan zijn arbeiders die hem bijstonden in het hotelbedrijf moest doen verzekeren ;

Overwegende dat aanleggers in vrijwaring ook beverden dat «luidens de aangegane verzekeringen en krachtens de wet de decujus verplicht was al de leden van zijn personeel bij dezelfde verzekeraar te verzekeren»;

Overwegende dat daardoor bedoeld wordt dat, vermits de verzekering de algehele ontlasting van de patroon voor gevolg heeft (Sam. Wet artikel 9, al. 2), daaruit volgt dat de verzekering niet gedeeltelijk mag zijn, reden om dewelke het Algemeen uitvoeringsreglement aangaande de verzekering tegen de arbeidsongevallen samengeordend bij K.B. dd. 7 december 1931 in artikel 22, I, beschikt dat de verzekeringsorganismen zich er toe verplichten aan de slachtoffers de integraliteit van de wettelijke vergoedingen te waarborgen, zonder uitzondering noch voorbehoud;

Overwegende dat dit beduidt dat de overeenkomst in de waarborg al het personeel aan de wet onderworpen en dat blootgesteld is aan de risico's beschreven in de polis moet omvatten en dat het niet toegelaten is bepaalde categorieën, als zijnde gebrekkigen, jongeren of ouderlingen uit te sluiten (Van Eeckhout, Le droit des assurances teresstres, uitgave 1933, bl. 422);

Overwegende dat voornoemde auteur dit idee als volgt illustreert: « Mais il ne s'ensuit pas qu'une seule assurance doive nécessairement comprendre tous les travaux d'une même société; lorsque les entreprises sont de nature différente ou exercées dans des bâtiments distincts. Ainsi une société exploitant une brasserie à Anvers et une briqueterie à Boom, pourrait faire garantir par deux compagnies ces risques qui sont totalement différents et indépendants l'un de l'autre »;

Overwegende dat « in specie » moet opgemerkt worden dat het huispersoneel de electriciteitsonderneming en de uitbating van de « Chalet du Lac » niet noodzakelijk door hetzelfde verzekeringsorganisme moesten verzekerd worden en dat noch in het oorspronkelijk verzekeringscontract noch in de bijvoegsels sprake is van huispersoneel en van hoteluitbating;

Overwegende dat het ten onrechte is dat beide gedingvoerende partijen in vrijwaring groot belang hechten aan kwestieuze verklaring in de loonaangifte van 1953;

Overwegende dat die aangifte, voor het geval zou worden aangenomen dat ze betrekking had op het slachtoffer, enkel kan slaan op de onderneming van electriciteit;

Overwegende dat ze niet kan slaan op haar activiteit als meid omdat vooreerst het huispersoneel niet verzekerd was en omdat vervolgens de premie in zake verzekering huispersoneel forfaitair is; dat ze ook niet kan slaan op de hotelonderneming vermits Oscar Walgraeve de hoteluitbating niet verzekerde op het stuk van de arbeidsongevallen; dat ze evenmin kan slaan op het bouwen daar uit het strafbundel blijkt van « Le Chalet du Lac » open was voor het derde jaar (stuk 107);

Overwegende dat die aangifte, aannemende dat ze zou slaan op de onderneming van electriciteit, ter zake niet dienend is vermits het ongeval gebeurde in een ander bedrijf;

Om deze redenen :

Voegt samen de zaken Maeckelberghe Maria tegen Walgraeve en Walgraeve tegen De Vaderlandse, beiden ingeschreven onder n° 7.760 der rol;

Veroordeelt de oorspronkelijke gedaagden ieder voor een deel gelijkvormig aan het aandeel tot hetwelk ze in de erfenis van wijlen Oscar Walgraeve geroepen worden overeenkomstig het art. 12 van de samen-

geordende wetten betreffende de arbeidsongevallen aan de A.S.L.K. een kapitaal, de lijfrente vertegenwoordigende, te storten ten einde de betaling te verzekeren aan de oorspronkelijke aanlegster, handelende in haar hoedanigheid van datieve voogdes over het minderjarig natuurlijk erkend kind van de wettelijke rente op basis van een loon van 40.500 frank en een procent van 20, totdat de minderjarige de ouderdom van 18 volle jaren zal hebben bereikt;

Verwerpt het overige van de eis;

Verklaart de eis in vrijwaring ontvankelijk doch ongegrond;

Verklaren onderhavig vonnis uitvoerbaar bij voorraad, spijs alle voorziening en zonder borg.

NOOT: Bovenstaand vonnis is in hoger beroep bevestigd bij vonnis van de Rechtbank te Brugge, d.d. 27 januari 1958.

VREDEGERECHT TE NEERPELT

24 april 1958

Rechter: M. Roelandts

Buurtweg. — Ontstaan. — Aan ieder inwoner der gemeente toekomend recht.

De gemeente kan een recht van eigendom of een erfdiensbaardheid van overgang verkrijgen door tien- of twintigjarige verjaring, te rekenen van de inschrijving op de legger van de buurtwegen (art. 10 van de wet van 10 april 1841), zulks mits worden nageleefd de bij art. 2229 B.W. en andere gestelde voorwaarden.

De gemeente kan ook door een dertigjarige verjaring een recht van gebruik verkrijgen op een particuliere weg, waarover het publiek gedurende deze tijd zonder verzet vanwege de eigenaar is gegaan.

Ieder inwoner der gemeente kan persoonlijk (ut singuli) d.w.z. in eigen naam het gebruik van een buurtweg in rechte opeisen.

Bosmans t./ Cuyvers.

Overwegende dat de vordering van eiser er toe strekt gedaagde te horen veroordelen tot het wegnemen van vier buizen, welke deze laatste zonder recht noch titel geplaatst heeft op de eigendom van verzoeker;

Tegeneis van verweerder: Overwegende dat verweerder de wegname vordert van de palen door eiser geplant alsook verzoek om te horen zeggen voor recht dat hij gerechtigd is de kwestieuze weg te gebruiken om langs daar zijn eigendom te bereiken;

Overwegende dat het in casu gaat over het gebruik van een weg, welke door het publiek sinds meer dan 30 jaar zou gebruikt geworden zijn; dat zulks door de verzoeker niet betwist wordt, maar dat deze volhoudt eigenaar gebleven te zijn van de gelegenheid of assiette, waarop de weg ligt en zelfs van de gracht gelegen aan de andere zijde van de weg, n.m.l. langs de eigendom van verweerder; dat verzoeker derhalve eist dat verweerder de buizen zou wegnemen welke deze laatste gelegd heeft in voornoemde gracht, en welke hem toelaten van op de kwestieuze weg toegang te krijgen tot zijn eigendom;

Overwegende dat verzoeker in feite wil verhinderen dat verweerder met zijn auto langs genoemde weg zijn garage zou kunnen bereiken zolang hem daarvoor geen vergoeding is betaald;

Overwegende dat de gemeente een recht van eigen-

dom of een erfdiensbaardheid van overgang kan verkrijgen door tien- of twintigjarige verjaring te rekenen van de inschrijving op de legger van de buurtwegen; (art. 10, Wet 10 april 1841), zulks mits naleving der voorwaarden voorzien bij art. 2229 B.W. en anderen; dat bovendien de rechtspraak over het algemeen aanneemt dat de gemeente door dertigjarige verjaring een recht van gebruik kan verkrijgen op een private weg, waarover het publiek gedurende deze termijn zonder verzet vanwege de eigenaar gegaan is (Cas. 28.7.1854, Pas. 1854-1-421);

Overwegende bovendien dat in kwestieuze weg door de gemeente Neerpelt, de waterleiding werd aangelegd, zijnde een daad waaruit haar bezit « animo domini » op afdoende wijze blijkt;

Overwegende dat : « les habitants d'une commune ont action en justice ut singuli, aux fins d'établir l'existence d'un chemin public (loi commun, art. 150 cfr. Cas. 19.12.1895, Pas 1896-1-48) »;

Overwegende derhalve dat ieder inwoner ener gemeente, persoonlijk (ut singuli) t.t.z. in eigen naam het gebruik van een buurtweg in rechte kan opeisen (Cfr. in dien zin Rd. Turnhout, 23.6.1954, R.W. 13.3.1955, Kol. 1217);

Overwegende dat in casu het ongehinderd gebruik van de weg tot op zijn eigendom, door verweerder gevorderd wordt;

Dat uit voorgaande beschouwingen en bepaaldelijk uit de houding van aanlegger blijkt dat de weg door het publiek sinds meer dan 30 jaar wordt gebruikt; dat dit laatste punt door aanlegger niet betwist wordt;

Dat derhalve het recht van gebruik door verjaring voor het publiek en meer in het bijzonder voor verweerder, die het opeist verworven is;

Overwegende bovendien dat het recht van overgang t.t.z. de hoofdzaak, door aanlegger niet betwist wordt en de betwisting beperkt wordt tot het bijkomstige, n.m.l. het verlaten van de weg om de garage van verweerder te bereiken;

Overwegende dat al wie de hoofdzaak toelaat ook gehouden is tot de bijzaak, indien deze slechts, zoals in casu, van ondergeschikt belang is;

Dat de toegang tot de eigendom van verweerder, slechts een natuurlijk uitvloeisel is van het niet betwist recht van overgang; dat derhalve de toegang tot de eigendom eveneens dient aanvaard te worden;

Overwegende anderzijds dat het leggen van buizen door verweerder niet wederrechtelijk geschied is door dat hij als eigenaar van het heersend erf, en zulks voor zover het recht van eigendom op genoemde weg niet gevorderd wordt, op eigen kosten verbeteringen zonder verzwarende heeft aangebracht;

MEDEDELINGEN

Rechtsgenootschap van de Vrije Universiteit te Brussel

Het Rechtsgenootschap van de Vrije Universiteit Brussel verleent een studiebeurs aan een retorikaleerling (e) van één der Nederlandstalige Athenaea, Lycea of andere officiële school in België. De wedstrijd tot het bekomen van deze beurs bestaat uit een verhandeling over een onderwerp van algemene ontwikkeling. De laureaat bekomt gratis een inschrijving aan de vrije Universiteit Brussel, eerste candidatuur tot de rechten, Nederlandse afdeling, alsook de cursussen, uitgegeven door het Brussels Studentengenootschap.

Deze wedstrijd gaat door op Dinsdag, 5 Mei a.s.

Samenkomst te 9.30 u. stipt op het Sekretariaat van de Fakulteit van Rechtsgeleerdheid, Franklin Rooseveltlaan, 50, Brussel.

Alle inschrijvingen dienen vóór 4 Mei te worden overgemaakt aan het Rechtsgenootschap, Franklin Rooseveltlaan, 50, te Brussel.

Vrije Universiteit te Brussel

De Vrije Universiteit te Brussel kondigt de vacature aan van de hiernavolgende cursus in de Rechtsfaculteit (School der criminologische wetenschappen Leon Cornil) : « Wetgeving ter bescherming van de jeugd » in de Nederlandse taal.

De aanvragen van de kandidaten met curriculum vitae moeten toegezonden worden vóór 23 mei 1959 aan de Heer Rector der Universiteit, 50, Franklin D. Rooseveltlaan, Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

De Gemeentekeure : jrg. 1959 - nr 89 :

Wegen. — Urbanisatie. — Bouwverbod.

Advokatenblad : jrg. 1959 - nr 4 :

P. S. Noyon, Nogmaals : Mag de procureur zijn bijstand weigeren ? — J. C. Van Hasselt, « Pro Deo ». — F. Doelemans, Questions de droit privé de la Communauté Européenne économique. — L. P. M. Loeff, M. Tullius Cicero als advokaat en jurist.

Nederlands Juristenblad : jrg. 1959 - nr 17 :

A. J. Schouwenaar, De wijziging van de Dienstplichtwet. — M. Zeegers, Een definitie van het geslacht gewenst. — P. Meyjes, De Krankzinnigenwet in de openbaarheid.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie : jrg. 1959 - nr 4581 :

D. P. A. Nakken, De openbare registers en het kadaster nu en straks (VI). — Y. D. C. Van Duyn, Aantekeningen op de Successiewet 1936.

Journal des Tribunaux : jrg. 1959 - nr 4233 :

J. Vanderveeren, Le nouveau Code de procédure pénale français.

Revue pratique du Notariat Belge : jrg. 1959 - nr 2433 :

W. Bourgaux et F. Lainé, La capacité juridique de la femme mariée. — Loi du 30 avril 1958 — Législation.

Revue de l'Administration : jrg. 1959 - nr 4 :

F. Morissens, Fonctionnaires. — Adjudications. — Bibliographie. — Compétence administrative et judiciaire. — Fonctionnaires communaux. — Loi communale. — Loi provinciale. — Nationalité.

Politica : jrg. 1959 - nr 2 :

A. Kahn-Freund, Judicial Intervention and Judicial Non-Intervention in Labour Relations in England. — A. Mast, Eenmaking der Brusselse agglomeratie. — E. De Jonghe, Het economisch denken van J. Bentham. (1745-1832). — V. Cools, Nota over de elektorale sociologie in Italië.

Recueil Dalloz : jrg. 1959 - nr 18 :

P. Greffe, Le droit d'auteur et les arts appliqués.